

Integration

af børn i alderen 0 -16 år

– idékatalog for professionelle

Dansk Kvindesamfund

*Integration af børn i alderen 0-16 år
- idékatalog for professionelle*

Tekst:

Esma Birdi i samarbejde med Dansk Kvindesamfund

Illustrationer:

Esma Birdi

Faglige konsulenter:

Noureddine Bougessas, viceskoleinspektør, tidl. etnisk konsulent

Susanne Hede, sundhedsplejerske, Master i Sundhedsantropologi

Mohamed Ben Laroussi Sliai, tosprogedelærer

Benedikte Ackermann Lylloff, folkeskolelærer, pædagog

Jonna Pfeil Nielsen, daginstitutionsleder

Anne Marie Uhrskov, sundhedsplejerske

Sproglige konsulenter:

Agnes Bræmer, cand. mag.

Charlotte Ferslev Møller, cand. phil., sekretariatsleder

ISBN: 87-89512-01-4

Oplag: 3.500

*Udgivet af Dansk Kvindesamfund, 2006, med støtte fra Ministeriet for Flygtninge,
Indvandrere og Integration, Danmark*

Grafisk design og tryk: Reklameholdet 75 50 36 36

Idékataloget kan rekvireres fra Dansk Kvindesamfund

Indhold

Forfatterens forord	5	Indkøringsfasen	30
Indledning	6	Tolk.....	30
Det traditionelle familiemønster under forandring	8	Kontakten mellem institution og hjem - forældresamarbejde	31
Børnenes opdragelse og opvækst i et kollektivistisk samfund	9	Et eksempel på samarbejde med forældre	32
Kommunikation i opdragelsen	12	Et understimuleret barn	33
Vold og trusler	14	Børnenes indbyrdes konflikter	33
Opdragelse af unge drenge og piger	15	Sociale arrangementer	34
Integration, assimilation og medborgerskab ...	16	Påklædning.....	34
Teori om kulturmødet af Nourreddine Bourguessas	18	Udvikling af børnenes selvstændighed	35
Forsvarsmekanismer af Nourreddine Bourguessas	19	Holdninger til skoleparathed	35
Fagpersoner generelt.....	20	Folkeskolelærere	37
Sundhedsplejersker.....	22	Indledning	37
Indledning	22	Barnets kost/overvægt	39
Amning	23	Koloniophold og idrætsfag	39
Barnet græder	23	Fødselsdage	40
Brug af flaske.....	24	Ferier i hjemlandet	41
Madning.....	24	Adfærdsproblemer	42
Leg med børn	25	Tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber.....	43
Urolige børn	25	Udskolingssamtaler	45
Tandhygiejne.....	27	Andre relaterede faggrupper.....	46
Vold i opdragelsen	27	Samarbejde med Psykologisk Pædagogisk Rådgivning (PPR)	46
Vuggestue- og børnehavepædagoger.....	29	Gode råd til alle faggrupper	49
Indledning	29	Litteraturliste.....	50
		Henvisning til hjemmesider	50

Forfatterens forord

Efter ca. 20 års arbejde som tolk og foredragsholder blev det meget tydeligt for mig, at der manglede en vigtig brik i integrationsarbejdet. Jeg oplevede, at der hos mange fagpersoner manglede tilstrækkelig kulturel indsigt og nogle brugbare værktøjer til at kunne få det optimale udbytte af mødet mellem institution, skole, og de tosprogede familier. Det var især den måde, kommunikationen foregik på, der gjorde, at ingen af parterne fik det ud af mødet, som de forventede. Det skyldtes dels fagpersonernes manglende indsigt i de tosprogedes samtalekultur, opdragelsesmønster og øvrige kulturelle baggrund, dels at de tosprogede ikke havde forudsætninger for at kommunikere indenfor den demokratiske samfundsmode.

Fagpersonerne kommunikerede ud fra en dansk forståelsesramme, som deres samtalepartnere ikke havde.

Jeg begyndte derfor at afholde kurser om kommunikation for fagpersoner, så de kunne formulere deres budskab, så det blev forstået. Mange af kursisterne kom med tilbagemeldinger om, at de redskaber, de havde fået, virkede i praksis. Ofte fulgte kommentaren: "Det er meget vigtige oplysninger, du sidder inde med. Du burde skrive en bog om det".

Derfor er dette idékatalog baseret på mine egne subjektive betragtninger.

Det er vigtigt at bemærke, at dette er et brugsorienteret idékatalog, som tager udgangspunkt i situationer, jeg selv har oplevet i mit arbejde. Det er således alene baseret på mine egne erfaringer

og overvejelser. Det er derfor hverken en teoretisk eller pædagogisk lærebog.

De løsningsforlag, der er angivet efter hvert afsnit, er vejledende. De er udformet som forslag og ikke som påbud. Som professionel pædagog, sundhedsplejerske og lærer vil man i høj grad kunne benytte egen erfaring til at finde egnede løsninger.

Jeg har bestræbt mig på at skrive en bog, der er problemløsende. Derfor tager jeg udgangspunkt i specifikke problemstillinger fra fagpersonernes hverdag. De problemer, jeg har valgt at behandle, er dem, som jeg oftest støder på i den virkelige verden. Jeg skal understrege, at langt de fleste dialoger mellem institutionerne og de tosprogede familier forløber positivt og i en god atmosfære. Jeg har blot valgt at fokusere på de problemfyldte situationer, som forholdsmæssigt ikke udgør nogen stor andel, men som fylder meget tidsmæssigt og mentalt.

Jeg håber derfor, at dette idékatalog vil være til god inspiration i det videre arbejde.

Holte, sommeren 2006

Esma Birdi
Integrationskonsulent

Indledning

Målgrupperne for dette idékatalog er sundhedsplejersker, pædagoger, folkeskolelærere og andre relaterede faggrupper, som har berøring med tosprogede familier med børn fra

0-16 år. Det er tænkt som en inspirationskilde og indeholder en række eksempler med tilhørende konkrete værktøjer for de pågældende faggrupper.

Bogen er blevet til i et samarbejde mellem Dansk Kvindesamfund og Esmā Birdi.

Baggrunden for kataloget er, at Esmā Birdi gennem sit arbejde som tolk og integrationskonsulent gennem 20 år i forskellige offentlige instanser har oplevet stor kvalitetsforskel i samarbejdet mellem institution og hjem.

Årsagen har været, at institution og hjem ikke har haft tilstrækkelig viden om hinandens baggrund, herunder kultur, religion og opdragelse. Det har medført ineffektiv kommunikation og dermed misforståelser og skuffelser på begge sider.

Det væsentligste formål med dette katalog er at medvirke til, at der skabes en god kontakt mellem forældregenerationen og fagpersonerne og derved give begge parter nogle værktøjer til at være aktive omkring børnene i institutions- og skolesammenhæng. Mange skoler og institutioner har givet udtryk for, at de savner disse redskaber. I det følgende vil det blive belyst, hvilke kulturelle traditioner og normer, der ligger til grund for den ofte manglende respons fra forældrenes side. Fagpersonerne skal tage højde for, hvordan deres fremtoning virker på tosprogede familier, når de skal have et samarbejde omkring barnet.

Imødekommenhed er ikke altid det eneste, der er nødvendigt i den situation. Der skal skabes en ligeværdig kontakt, inden den egentlige integration kan foregå. Det gør man ikke kun ved at give tilbud, men også ved at stille krav. Denne publikation er derfor set fra fagpersonernes synsvinkel og tager udgangspunkt i de problematikker, som de står i. Skolen skal fx være et sted, hvor der er plads til rummelighed, men det forudsætter forældrenes aktive deltagelse, da fagpersonerne ikke alene kan tilbyde børnene en optimal udvikling i skolen.

Det skal også understreges, at den dialog, der skal arbejdes hen imod, skal komme begge parter til gode. Forældrene skal motiveres og inspireres, så deres ressourcer kan komme frem i lyset, og deres idéer kan bidrage til at udvikle institutionen og skolen. På den måde vil forældrene føle, at det nytter noget at engagere sig. Institutionen og skolen vil derved blive et sted, hvor mangfoldigheden kan komme til udtryk, og hvor alle kan nyde godt af den.

Under udformningen af dette idékatalog har forfatteren haft overvejelser om, hvilken term, der skulle bruges om personer og familier med anden etnisk baggrund. Termen »tosproget« er valgt, fordi den forekommer mest objektiv, og fordi det er en almindelig brugt term i skole- og institutionsammenhæng. Der, hvor vi har fundet, at termen »tosproget« ikke forekom logisk dækkende, har vi anvendt termen »etnisk minoritet«. I de tilfælde, hvor der skelnes mellem indvandrere og flygtninge, er disse to termer bibeholdt for at fremme forståelsen. Der er stræbt efter, at teksten ikke skal udtrykke en opdeling i dem/os, da det ikke er befordrende for integrationen.

Der er tre hovedafsnit i kataloget. Udover indledning og baggrundsviden indeholder det også afsnit, der henvender sig specifikt til hver enkelt

faggruppe med eksempler og cases fra hverdagen.

Som professionel sundhedsplejerske, pædagog eller lærer kan man opleve, at samarbejdet med familierne fungerer godt. Andre oplever at »køre fast« i arbejdet med tosprogede familier, man taler forbi hinanden, og man gentager de samme ting mange gange. I begge tilfælde bliver den rådgivning, man giver, ikke altid forstået og anvendt. Omvendt føler mange tosprogede også, at de ikke bliver forstået i det kommunale system.

Idékataloget omhandler ikke en specifik gruppe indvandrere eller flygtninge, men tilstræber at være alment dækkende for den gruppe, som defineres i det følgende. Der gives eksempler fra hverdagen på, hvordan man kan løse problemer i praksis. Esmā Birdi har i sit arbejde som tolk oplevet alle de nævnte problemstillinger og beskriver her de løsningsmuligheder, som hun selv har fundet hensigtsmæssige. Der er derfor ikke tale om endegyldige løsninger, men om ideer til inspiration.

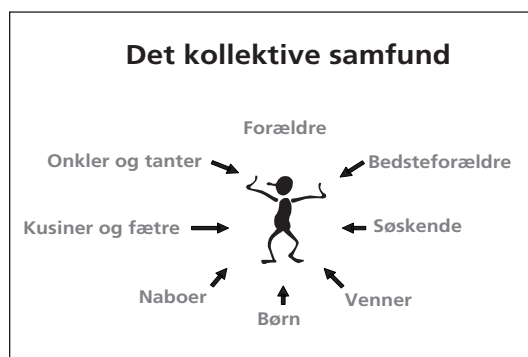
Da det er vanskeligt at dække alle ikke-vestlige kulturer, som er repræsenteret i Danmark, er der her valgt en forenklet opdeling:

1. Flygtninge/indvandrere fra landsbysamfund.
2. Flygtninge/indvandrere fra bysamfund.

Årsagen til at flygtninge og indvandrere er slået sammen i en gruppe er, at de ofte har det samme normsæt og værdigrundlag. Det giver sig udslag i deres livsstil og traditioner.

Opdelingen mellem land og by skyldes, at bysamfund er individualistiske samfund. Landsbysamfund er derimod kollektive samfund. Det er i mødet med disse anderledes værdier, at der

kan opstå konflikter. Den væsentligste forskel mellem disse samfund er, at der er større selvbestemmelse over eget liv i individualistiske samfund. Det skal understreges, at beskrivelsen af det kollektive samfund er en generel beskrivelse. Det vil sige, at det er grundfilosofien i det kollektive samfund, der her kommer til udtryk. Der er således mange måder, familier og individer kan leve deres liv på i sådanne samfund. Nogle lever traditionelt efter normerne, andre har valgt en mere moderat form.

De konflikter, der opstår ved kulturmødet, forekommer oftest, når folk fra kollektive samfund (gruppe 1, se forrige spalte) skal leve deres liv i et individualistisk samfund (fx Danmark) med de forventninger, der er til individet her. Det er derfor denne gruppe, som denne publikation koncentrerer sig om.

På trods af alle odds er der en hel del ressourcer stærke etniske minoriteter, der er velfungerende, i næsten alle brancher og faggrupper. Men de er ofte usynlige og får sjældent omtale i medierne. De føler sig som en del af samfundet og gør sig ikke specielt bemærket. De har ikke behov for al den debat om integration og kan ikke identificere sig med den.

Således er individer med baggrund i kollektive samfund heller ikke nogen homogen gruppe. Derfor er det vigtigt at forholde sig til det en-

kelte individ, når man beskæftiger sig med integrationsproblematikker.

Blandt de etniske minoriteter fra forskellige lande er mange socialgrupper repræsenteret. De største grupper kommer fra landdistrikter, og mindre grupper kommer fra by- og storbyområdet. De etniske minoriteter blander sig ikke så meget indbyrdes mellem socialgrupperne. Det kan skyldes, at de ikke mener, at de har noget tilfælles med hinanden, selvom de kommer fra samme land og har samme religion og sprog. Det er derfor vigtigt igen at pointere, at etniske minoriteter i Danmark ikke er en homogen gruppe.

I dette katalog er det dog ikke muligt at undgå et vist mål af generalisering omkring løsningen af de problemer, der kan opstå i samarbejdet imellem forskellige kulturer. Det har været nødvendigt at forenkle problematikkerne på visse punkter, da det ville være umuligt at behandle alle kulturelle varianter særskilt.

Det traditionelle familiemønster under forandring

Blandt de forskellige nationaliteter i Danmark er der stor forskel på folks uddannelsesmæssige baggrund, og på om de kommer fra land eller by. Eksempelvis kommer iranske flygtninge fra storbyområdet og har oftest en uddannelse. Der findes ikke statistisk materiale med opdeling efter, om folk kommer fra land eller by, men det er et kvalificeret gæt, at de fleste indvandrer- og flygtningefamilier, som kommer til Danmark fra ikke-vestlige lande, stammer fra landet.

På landet lever man typisk i såkaldte kollektivistiske samfund. Et kollektivistisk samfund er, som betegnelsen antyder, baseret på, at man er fælles om hverdagens aktiviteter. Rollefordelingen er fast, og der hersker et hierarkisk system, som alle er indforstået med. Rent praktisk betyder det

også, at man i disse samfund trygt overlader sine børn i andres varetægt uden at aftale rammerne for fx opdragelse og ansvar. Således vil man i et kollektivistisk samfund ikke have behov for formaliserede aftaler om børneopdragelse, idet der altid er nogen i storfamilien, som kan påtage sig denne opgave. Alle hjælper hinanden i familien.

Det er en meget stor kontrast at komme til Danmark fra disse samfund. Her i landet er børneopdragelse og -pasning både lagt i hænderne på barnets egne forældre og på vuggestue, børnehaver, skole, SFO og andre institutioner. Det er en af grundene til, at de fleste tosprogede finder det vanskeligt at tilpasse sig hele strukturen i det danske samfund, da det er et udpræget individualistisk samfund.

Det kollektivistiske samfund er som sagt ofte et landsbysamfund, og her tager man i højere grad hensyn til kollektivets normer og værdier i stedet for egne ønsker og behov. I et sådant samfund spiller alder, status og køn en stor rolle for den pågældendes placering i kollektivet. Tillige er samfundet som regel delt op i en mande- og en kvindeverden. Det er ikke velset, at man blander sig i hinandens verdener, idet mænds og kvinders roller er markant forskellige. Manden tager sig af det udadrettede liv - han er en slags "stats- og udenrigsminister". Kvinden tager sig af livet i hjemmet - hun er "social- og sundhedsminister".

Rollefordeling		
Mand	Statsminister	Udenrigsminister
Kvinde	Socialminister	Sundhedsminister

De fleste familier kommer fra samfund, hvor man er vokset op med en stor autoritetstro og

en social kontrol, som gør det svært at håndtere det at leve i et demokratisk samfund, hvor den enkelte har frihed under ansvar. Disse forhold gør det svært for mange tosprogede familier at tilpasse sig et individualistisk samfund som vores, hvor der er en høj grad af ligestilling mellem kønnene. Det gør det vanskeligt, især for manden, da man i det danske samfund forventer, at han deler sin "statsministerpost" i hjemmet med kvinden, og i øvrigt også deler de øvrige funktioner i familien. Der kan hos manden være et ønske om at bevare sin status som "statsminister", men det kan også være, at han simpelthen er usikker på, hvordan han deler posten med kvinden. Hele familiestrukturen i et kollektivistisk samfund bliver skævt, når man skal leve i et individualistisk samfund, der har en lang tradition for ligestilling mellem kønnene.

Mange tosprogede familier lever i lukkede kollektive samfund i Danmark. Selvom man ikke lever i områder med stor koncentration af tosprogede, lever man ofte efter et kollektivistisk mønster, som beskrevet tidligere. Familierne har svært ved at gennemskue, hvad det vil sige at leve i et individualistisk samfund, og for de fleste er vort demokrati, kulturelle normer og traditioner usynlige i lang tid, efter de er kommet til Danmark. De fleste familier har ikke omgang med danske venner privat, hvorfor fordele og ulemper bliver tolket af det, man møder på gaden eller ved mødet med det danske offentlige system og ikke det civile samfund.

Den usikkerhed, der derved opstår, medfører, at man forsøger at fastholde den kollektivistiske livsform, som man kender den. Problemet er imidlertid, at det kan være svært at fastholde den, idet det danske samfund "blander sig" og fremsætter klare forventninger til, hvordan tingene skal gøres. Der bliver på den måde rokket ved det velkendte. Især manden føler sin position svækket, da han i sin kontakt med systemet

konstant bliver mødt med en forventning om, at han praktiserer ligestilling både hjemme og i samfundet generelt.

Det, at manden således kan føle, at han mister sin status i familien, kan gøre ham meget frustreret. Det kan fx føre til en situation med vold og trusler. I de tilfælde, hvor det sker, regner manden med, at kvinden ikke vil angive ham til myndighederne, både af hensyn til kollektivet, og fordi hun ved, at der kan ske endnu værre ting, hvis hun gør det. Kvinder, der udholder en voldelig mand, bliver betragtet som helte i det kollektive samfund. Det kan derfor være svært for kvinden at komme ud af sin rolle som "helt". Den udholdende kvinde beskytter på denne måde sin mands ære, selvom han handler i strid med kollektivets normer og værdier. For manden er der ingen klare konsekvenser af hans voldelige handlinger.

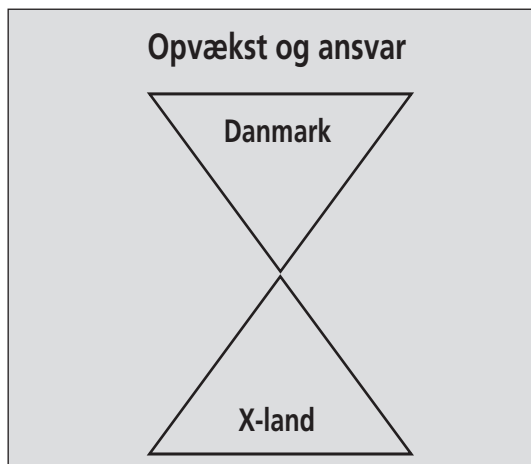
I Danmark er der en stræben efter ligestilling mellem kønnene. Derfor forventer samfundet, at de mennesker, der kommer for at slå sig ned i Danmark, vil efterleve denne grundfilosofi. Kvinder fra tosprogede familier vil ofte gerne have mere frihed, men på den anden side kan det være uklart for kvinden, hvordan denne frihed skal praktiseres. I forsøget på at praktisere mere frihed, kan det ofte gå galt, både i forhold til manden og i forhold til børnene. Det kan medføre, at hendes frustrationer vokser, og måske lukker hun sig inde i sig selv. Også hun kan lade det gå ud over børnene. Det traditionelle familiemønster er derfor stillet overfor store udfordringer, som kræver meget af det enkelte individ.

Børnenes opdragelse og opvækst i et kollektivistisk samfund

Forældre har sædvanligvis det udgangspunkt, at de vil gøre det bedste for deres børn. Deres handlinger udspringer som regel af den måde, de selv er opdraget på.

I et kollektivistisk samfund er målet med opdragelsen på langt sigt at udvikle individet, så det tilpasses kollektivets behov. Nøgleordene er lydighed og opofrelse. Der lægges vægt på den gensidige afhængighed i familien, så man nærmest bliver betragtet som én organisme. (Libby Tata Arcel "Livsform og individopfattelse" i Psyke og Logos, 9. 1988.)

Det er denne opdragelsesform, der sættes fokus på i dette idékatalog, og som giver mange problemer for de unge tosprogede. Man bliver opdraget til denne livsform, selvom man skal leve i Danmark.

Den nederste trekant viser opdragelsesmodellen i et kollektivistisk samfund. Den illustrerer, at børn, mens de er små, har vide grænser. Efterhånden som barnet bliver ældre og mere bevidst, begynder omgivelserne at sætte grænser. Disse snævres ind, til man har fundet sin plads i familiehierarkiet. Hele familien er forpligtet til at opdrage på barnet.

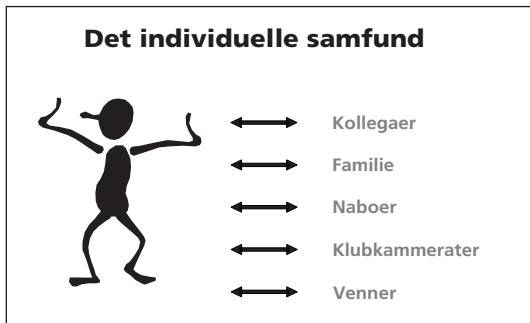
Den øverste trekant illustrerer, at grænserne langsomt udvides fra barnets fødsel og videre frem, idet man modtager vejledning og forklaringer fra sine forældre. Man udvikles til at blive et frit og selvstændigt menneske, til man som ung bliver selvstændig og dermed fri. Det medfører frivillighed i familierelationen.

Det er vigtigt at understrege, at familiernes sociale og økonomiske situation har en stor indflydelse på, hvordan opdragelsen praktiseres såvel hos minoritetsfamilier som hos etnisk danske familier.

Forældre i et kollektivistisk samfund har den opfattelse, at helt små børn ikke er i stand til at modtage almindelige anvisninger. Efterhånden som barnet bliver ældre, bliver det mere bevidst og vil derfor være i stand til at forstå og rette sig ind efter de uskrevne normer, som fællesskabet lever efter. I disse samfund kan der være omkring ti opdragere af det enkelte barn. Det giver på den ene side en stor tryghed for barnet, men det betyder også, at barnet hele tiden er omgivet af mennesker, der har forventninger til dets opførsel. De voksnes kropssprog spiller en afgørende rolle i opdragelsen og er i højere grad med til at præge barnet end den egentlige samtalekultur. Vrede, mishag og positive tilkendegivelser understreges oftere med kropssprog, end det bliver forklaret med ord.

Familien regner således med, at barnet i løbet af teenagealderen er blevet en del af det kollektivistiske samfund. Der er derfor fri udfoldelse indenfor de givne rammer, som er defineret af aldershierarkiet og familiehierarkiet. Man stiller forventninger til, at den unge agerer indenfor disse rammer og handler til fordel for kollektivet. De personlige præferencer har ikke altid den højeste prioritet. Det kommer fx til udtryk ved valg af ægtefælle.

Hos de fleste familier er der fællesøkonomi, indtil man flytter hjemmefra. Dette gælder både piger og drenge. Fordelingen af fællesøkonomien giver ofte anledning til konflikter mellem forældrene og de unge, specielt hvis de unge gerne vil flytte hjemmefra. Det kan også virke som en manglende tilskyndelse til at tage et arbejde.

Opdragelsen i et individualistisk samfund står i stor udstrækning i modsætning til opdragelsen i et kollektivt samfund. I førstnævnte lægges der vægt på, at det primært er barnets evner til at træffe selvstændige beslutninger, der bliver udviklet. Det kommer bl.a. til udtryk ved, at relationer med andre mennesker er baseret på frivillighed. (Se ovenstående tegning).

Op til teenagealderen opdrages danske børn ofte restriktivt, forstået på den måde, at de tidligt får sat grænser og får justeret og forklaret deres adfærd. Tosprogede børn har i den alder ofte meget vide grænser uden egentlige krav om tilpasning. De får ikke rettet deres adfærd og får ikke forklaret, hvad de eventuelt gør forkert. Det betyder, at en hel del af den opdragelsesproces, som danske børn gennemgår i deres tidlige alder, ikke finder sted hos de tosprogede familier. Konsekvensen kan blive, at der er en række ting, som børnene i disse familier måske ikke magter. Her tænkes på:

- Sociale retningslinier - fx at forstå og acceptere fællesbeskeder på institutioner og i skoler
- Tillært forståelse af hvad der er rigtigt og forkert
- Indsigt i de sociale spilleregler mellem børnene
- Forståelse for grænsen mellem "mig" og "andre"

Det viser sig at være særlig problematisk, når tosprogede børn kommer ud i institutionerne, fordi de ikke altid forstår spillereglerne. De kan

have svært ved at tolke andres adfærd og følelser, og dermed have svært ved at agere hensigtsmæssigt i kontakten med andre. Det kan give ringe selvtillid og forvirring, som bevirker, at de bliver isoleret fra andre børn følelsesmæssigt og socialt.

Denne forvirring og dårligt udviklede selvtillid kan være medvirkende årsag til problemer i puberteten. Det er særligt drengene, som er opdraget meget "frit", der prøver at kompensere for dette ved at udvikle et oppustet og urealistisk selvværd, som gør, at de kan reagere mere aggressivt på udfordringer. De bliver lettere krænkede og får svært ved at indgå i sociale relationer. Derfor allierer de sig ofte med andre i samme situation. Drengene kan have nogle friheder og forbud, som står i modsætning til et almindeligt dansk opdragelsesmønster. Familien vil fx forbyde dem at have en kæreste, hvis de får kendskab til det. Dette er til gengæld almindeligt for danske unge. Omvendt har de unge drenge fra tosprogede familier ofte mere frihed til at bevæge sig rundt efter skoletid uden at været bundet af så mange pligter i hjemmet.

Pigerne er ofte opdraget til at være servicerende og ikke stille krav. Derfor vender de en eventuel frustration indad og isolerer sig, eller de arbejder hårdt på at holde balancen mellem kravene i deres etniske kultur og den danske kultur.

I det traditionelle opdragelsesmønster bliver man ofte gift i en tidlig alder og vil typisk flytte ind hos mandens familie. På den måde kommer det nye ægtepar "i lære" hos deres familie/svigerfamilie. For kvindens vedkommende bliver det hendes nye familie, og de har en slags ejendomsret over hende. Når hun får børn, tager hun sig udover pasning og pleje af barnet også af den servicerende del af husholdningen. Hun styrer husholdningen i samarbejde med svigermoren, men det er op til svigermoren, hvor

meget hun har lyst til at deltage. Svigermoren tager sig ofte af at lege med børnene, gå tur og fortælle historier. Men hun kan også have en dominerende rolle omkring opdragelsen af barnet, der kan være i strid med en dansk sundhedsplejerskes anvisninger. Hvis sundhedsplejersken fornemmer en dominerende svigermor, gør hun klogt i at inddrage hende i samtalen. Det er vigtigt, at hun får tilbuddet om inddragelse i samtalen for at forebygge en ubalance mellem mor og svigermor på et senere tidspunkt.

I dette idékatalog bliver der brugt begreber som »pædagogisk opdragelse« og »følelsesstyret opdragelse«. I følge wikipedia.org, den frie encyklopædi på nettet, er pædagogikkens opgave »at forme og udvikle individer til at kunne fungere tilfredsstillende for samfundet«, samt at »socialisere individer, det at man skal kunne leve og arbejde sammen uden at slås«. * I denne publikation bliver »pædagogisk opdragelse« brugt om den opdragelse, der tilstræbes i danske hjem/institutioner, hvor man tager udgangspunkt i barnet/individet. Barnet får forklaret sin adfærd og bliver vejledt i et sprog og på en måde, det forstår. Det talte ord og ræsonnementer er en vigtig del af processen. Hensigten med denne metode er, at barnet skal lære af sine fejl og derved gøre sine erfaringer, hvilket er et væsentligt led i socialiseringen.

* se www.wikipedia.org

Overfor denne metode står den følelsesstyrede opdragelse, hvor man reagerer spontant i de konfliktsituationer, der opstår. Barnet får som oftest en irettesættelse, som ikke altid følges op af en forklaring. Dette kan resultere i skyld- og skamfølelser hos barnet. Formålet med denne metode er hovedsageligt at få barnet til at indrette sig efter familien/kollektivets normer, fordi fællesskabet her anses for at være mere bestemmende for identiteten end i et individualistisk samfund. Den følelsesstyrede opdragelse er dog

noget, alle er bekendte med uanset kulturelle forskelle, men det ideal, man tilstræber i et individualistisk samfund, er den pædagogiske opdragelse.

I et kollektivistisk samfund kan fraværet af et udbygget socialvæsen medføre, at familien/kollektivet også påtager sig ansvaret for den del af socialiseringen, som fx her i Danmark er overladt til børneinstitutionerne.

Børn, der er opdraget i et kollektivistisk samfund, er i højere grad følelsesstyret opdraget, da man ikke har tradition for en pædagogisk opdragelse. Den følelsesstyrede opdragelse står i modsætning til den pædagogisk opdragelse og betyder, at der kan forekomme trusler og falske løfter. Ære og skam er vigtige begreber i den følelsesstyrede opdragelse hos tosprogede. Hvis barnet fx ikke gør som anvist, kan der følge en repressalie, eller barnet kan få at vide, at det kan være årsag til, at mor bliver syg. Der kan også være en trussel om, at familien får et dårligt omdømme pga. barnets dårlige adfærd. Det vil sige, at forældrene på alle måder prøver at appellere til barnets følelser for derved at få barnet til at forstå, hvorfor det er uhensigtsmæssigt at foretage sig de pågældende ting. Det vil falde tilbage som en skam på hele familien.

Se www.religion.dk vedr. Islams æresbegreber, Spørgsmål om religion.

Kommunikation i opdragelsen

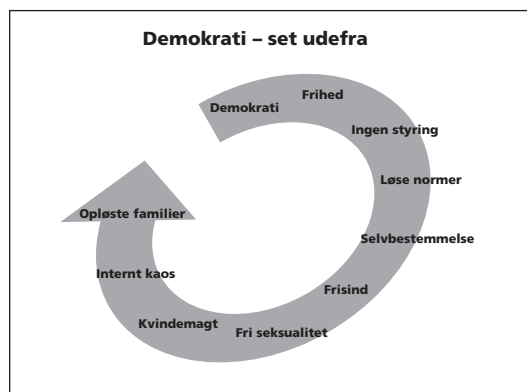
Samtalekulturen mellem ægtefæller i et kollektivistisk samfund er ofte sådan, at man taler overordnet om tingene, og samtalen handler mest om de daglige gøremål. Der bliver ikke talt så meget med hinanden, men mere til hinanden. Det samme gælder kontakten mellem børn og forældre. Det betyder, at man ikke er vant til dialog og til at betragte hinanden som ligeværdige samtalepartnere i familien. Når et barn skal irettesættes, vil den voksne tale formanende til

barnet, og den voksne vil forvente, at barnet sænker sit blik og lytter samtykkende. I Danmark er man vant til at sige: "Se på mig, når jeg taler til dig". Barnet bliver stillet til ansvar for sine handlinger og skal forstå, hvorfor det ikke må gøre sådan en anden gang. I den kollektivistiske opdragelse bliver barnet derimod ikke vant til at debattere, diskutere, tale i dialogform eller sætte spørgsmålstegn ved ting, det ikke forstår. Formålet med en irettesættelse er at opnå lydighed fra barnet. Følgende eksempel illustrerer meget tydeligt forskellen mellem de to opdragelsesformer: En far til en treårig pige i en dansk børnehaven fortalte følgende: "Da jeg sagde til min datter: "Lad være med det", svarede hun: "Du skal sige: Det må du ikke – og så skal du sige, hvorfor jeg ikke må. Det gør de i børnehaven" " .

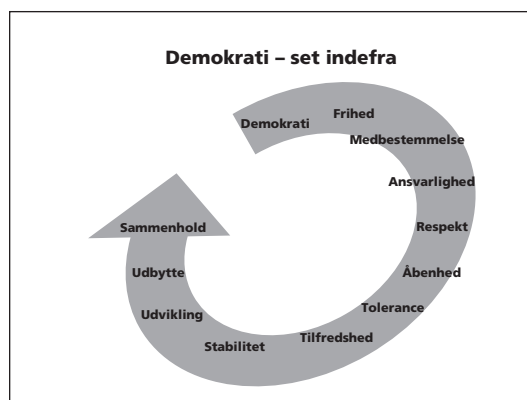
I det individualistiske samfund opfordres børn allerede i børnehaven til at have selvstændige holdninger og meninger, så de er i stand til at kunne diskutere med andre mennesker og bl.a. derved forme deres egen identitet. Debatkulturen, som er et vigtigt element i et demokrati, eksisterer ofte ikke hos tosprogede familier. Børnene bliver derfor ikke opdraget til at ytre egne holdninger. Det kan betyde, at de bliver passive i en diskussion i institutionen eller i skolen. I konfliktsituationer kan det desuden betyde, at børnene ikke respekterer andres meninger og anvender vold i stedet for at håndtere konflikten verbalt.

I Danmark tages demokratiet for givet, og man er derfor ikke opmærksom på, at mange tosprogede har et stort demokratisk "underskud". Demokrati er i følge mange familier noget, som foregår på det overordnede plan og ikke noget, der kan omsættes til familiens hverdag. Der er eksempler på, at selv efterkommere af etniske minoriteter, som er født og opvokset i Danmark, ikke har forstået de grundlæggende demokrati-

ske principper, også selvom de har gennemgået et uddannelsesforløb herhjemme.

Demokrati - set udefra illustrerer, hvordan etniske minoriteter fra autoritære og kollektive samfund kan opfatte demokratiet, sådan som de mener, det kommer til udtryk i det danske samfund.

Demokrati - set indefra illustrerer, hvordan etniske danskere og folk, som er opvokset med demokrati i hverdagen, kan opfatte demokratiet i det danske samfund.

Samtalekulturen i det individualistiske samfund er baseret på dialog. Det tilstræbes, at konfliktløsning skal foregå gennem diskussioner og debatter blandt ligeværdige deltagere. Den demokratiske samtalekultur bruges bevidst til at udvikle samfundet i fællesskab. Man er i dialog med hinanden på møder på fx arbejdspladser og

i foreninger, ved gruppearbejder og offentlige høringer. Samfundet tilstræber således, at alle vokser op i den demokratiske tradition og bliver skolet til at finde en løsning ved at indgå i en konstruktiv dialog.

Det er nødvendigt at kombinere den gængse dialogmetode med andre faktorer, når de implikerede ikke har den samme referenceramme. Der kan nemlig opstå problemer, da dialogmetoden ikke altid er anvendelig i konfliktsituationer overfor familier, som ikke er opvokset med denne metode. Danske familier er vant til at sige: "Hvad synes du?", underforstået: giv din mening til kende. Denne tradition er man ofte ikke opvokset med hos tosprogede familier, da der her hersker andre normer for autoritet og samspil i familien. I en konfliktsituation vil et spørgsmål som: "Hvad synes du selv?" fra de sociale myndigheders side blive opfattet som en svagheit hos fagpersonen, fordi det ikke udtrykker den forventede autoritet.

En frugtbar dialog kræver, at man har den samme forståelsesramme og et kendskab til samfundets opbygning. Derved vil man forstå konsekvenserne af et valg eller et fravalg i forhold til alle de tilbud, som samfundet giver.

Det kollektive samfunds måde at håndtere konflikter på kan bestå i at konsultere én, der er ældre og dermed pr. definition klogere og har mere erfaring. Desuden kan man søge råd hos imamen eller hos respekterede medlemmer i familien.

På grund af denne forskel mellem konflikthåndtering i det kollektive og i det individualistiske samfund, er det vigtigt, at fagpersonen erkender sit ansvar for, at budskabet går igennem og bliver forstået. Hvis man som etnisk minoritet har svært ved at forstå sproget og ikke har af-

kodet samfundet, er det meget afgørende at være tydelig i sit sprog i kommunikationen med hinanden. Det kan gøres ved at tale langsomt, bruge letforståelige ord og formulere sig kort og præcist. Kropssproget og tonefaldet har stor betydning for, om det, fagpersonen siger, bliver opfattet som seriøst. Det er af afgørende betydning, at der bliver brugt kvalificeret tolk i videst muligt omfang.

Se www.socialpsykiatri.dk *Tolkning i socialpsykiatrien: en kvalitativ undersøgelse af sindslidende med anden etnisk baggrund og deres oplevelse og erfaring med brug af tolk, af Lise Paulsen Galal og Ehab Galal*

Tit har familierne givet udtryk for, at de har særdeles svært ved at finde ud af, hvor alvorligt danskere mener dét, de siger, fordi betoningen, efter deres mening, ikke har været kraftig nok. De opfatter de professionelle som værende nogle neutrale væsener, som de har svært ved at forholde sig til, da de ikke kan fornemme, hvad danskeren føler. Fagpersonerne fremstår som reserverede og mekaniske, idet familierne er vant til en mere direkte form både verbalt, i gestikulation og kropssprog. Det er nemlig de oplevelser, familierne har med faglige autoriteter i hjemlandet. Derfor skal det understreges, at man i både krops- og talesprog skal være klar, tydelig og engageret i kommunikationen med tosprogede.

Vold og trusler

Det manglende demokratiske overskud kan også bidrage til anvendelsen af vold og trusler i opdragelsen. Det hænger ofte sammen med en autoritær og følelsesstyret opdragelse og familiens samtalekultur. Brugen af vold kan også være betinget af social og økonomisk marginalisering, som kan bidrage til det manglende overskud i hverdagen. En far eller mor, der anvender vold og upædagogiske metoder i opdragelsen, vil oftest også bruge trusler overfor barnet. Trusler kan bruges til at begrænse barnets frihed som

fx: "Hvis du taler med den dreng igen, så får du ikke lov til at gå på den skole mere...", eller "Jeg har folk, som holder øje med dig, hvis du gør noget forkert igen..." eller "Du er ikke mit barn, hvis du opfører dig sådan...." Barnet vil i et sådant tilfælde bruge en del energi på at adlyde og gøre, hvad forældrene forlanger, så truslen ikke bliver en realitet. Det er en situation, som kan påvirke barnet alvorligt, fordi det føles som en konstant trussel. Dette kan også gå ud over barnets faglige kunnen.

Mange børn vil derfor føle sig i konflikt med sig selv, fordi de føler sig som genstand for et tv-trækkeri mellem hjem og samfund. Begge parter vil tilsyneladende børnenes bedste, men barnet kan opleve det, som om familie og samfund modarbejder hinanden. Det kan skabe en loyalitetskonflikt hos barnet, der oftest vil foretrække familien som sin base frem for samfundet. Det er også muligt, at barnet vil beskyldte samfundet for at være årsag til sine konflikter med hjemmet. Det kan bl.a. give sig udslag i kriminalitet.

Tosprogede børn kan således i Danmark komme til at leve under forhold, der er meget vanskeligere end forholdene for deres jævnaldrende i oprindelseslandet, hvor de ikke skal indordne sig under forventningerne fra to kulturer. Det kan blive konsekvensen af forældrenes angst for, at børnene skal miste deres kultur, religion og opdragelsesmønstre.

Forældrenes fastholdelse af kulturelle traditioner fra hjemlandet giver ikke nødvendigvis børnene en grundlæggende forståelse og et fundament for sin oprindelige kultur og religion, når de lever i Danmark. Det skyldes, at kulturen ikke kan leves i sin naturlige sammenhæng og på sit naturlige sted, nemlig i oprindelseslandet. Kulturen og traditionerne vil derfor kun være løsrevne brudstykker, som ikke kan skabe en helhed i barnets bevidsthed. Denne situation kan sidestilles med

vold, da det kan påvirke børnene psykisk. Det er muligt, at børnene oplever en materiel rigdom i Danmark i modsætning til i oprindelseslandet, men deres tidligere problemer er erstattet af en indre splittelse og kulturel rodløshed, som ikke bringer fred i sindet hos børnene. Jævnaldrende børn i hjemlandet skal derimod indgå i hjemlandets naturlige kontekst uden at behøve at forholde sig til to forskellige kulturer.

Endelig er der nogle forældre, som er krigstrau-matiserede. Børn af disse forældre kan have en tilbøjelighed til selv at anvende vold som en reaktion på forældrenes og måske deres egne oplevelser. Det kan ligeledes være en reaktion på børnenes afmagtsfølelse overfor det nye samfund og forældre, der måske ikke er i stand til at støtte dem tilstrækkeligt i det danske samfund.

Det er derfor påkrævet, at familie og institution/skole samarbejder for at give børnene optimale vilkår under deres opvækst. Samarbejdet skal være på en sådan måde, at familierne forstår og føler ansvar for barnets trivsel. For fagpersoner gælder det, at de skal være godt rustet til at kommunikere med tosprogede familier. God kommunikation kræver indsigt i et kollektivistisk samfund.

Begreberne forældresamarbejde og forældreinddragelse er derfor mere vidtgående, når det gælder samarbejdet med tosprogede, end det vil være i almindelig dansk forstand.

Opdragelse af unge drenge og piger

Normalt vil drenge fra tosprogede familier før skolealderen blive introduceret til mændenes verden af faren, bedstefaren eller en anden nær mandlig slægtning. Dette gøres ved, at sønnen bliver taget med på arbejde, i klubber, til sportsaktiviteter og lignende steder, hvor mændene færdes. På den måde finder drengen ud af, hvor

han hører til. Efter introduktionen til mandeverdenen er det fædrene, der overtager opdragelsen af sønnerne.

I Danmark stræber man efter en høj grad af ligestilling mellem kønnene, hvilket betyder, at der for etnisk danske drenge ikke er en decideret mandeverden at blive introduceret til under opvæksten, bortset fra begivenheder i sportsverdenen.

Pigerne har det på sin vis nemmere, da det er moren, der har ansvaret for deres opdragelse hele vejen frem til ægteskab. Moren giver pigene opgaver i hjemmet, og dermed finder hun sin rolle som kvinde. Jo mere hjælp, moderen får af sin datter, jo stoltere er moren af hende. Det viser, at hun er en god datter, der lever op til de foreskrevne normer. Det forventes, at døtre primært opholder sig i hjemmet, hos familie eller steder, der er godkendt af familien. Dermed har familien sikret sig, at familiens ære ikke bliver belastet. Mange forældre støtter dog pigerne i at få en ordentlig uddannelse, men det er ikke ensbetydende med selvbestemmelse over eget liv. De unge kvinder forventes stadig at leve efter normerne.

I modsætning til pigerne bliver drengene ikke involveret i gøremål i hjemmet, men bliver opdraget til deres kønsrolle. De to køn bliver der ved ikke vant til at samarbejde på lige fod, fordi de lever i to adskilte verdener – den udadvendte og den indadvendte. Det kan være svært for de piger, der har lyst til at være udadvendte. Hvis man lever efter normerne, er det en mere enkel tilværelse, da der kun bliver stillet krav indenfor hjemmets fire vægge.

Piger, som har fået en høj uddannelse, kan stadig være underlagt kollektivets normer. I forhold til kæreste og ægteskab betyder det for nogle piger, at de bliver tvunget til at finde en løsning,

som de og deres familie kan leve med. Oftest er løsningen, at hvis pigene finder en dansk kæreste, skal han konvertere til islam, for at familien kan acceptere hendes handling. Andre er nødt til at bryde forbindelsen med familien, og endelig er der nogle, som skjuler forholdet, indtil det ikke længere kan skjules. Så må de tage konfrontationen eller flygte. Det kan i en vis udstrækning også gælde for drenge, men drengene har dog pga. kønsrollerne i det kollektive samfund lettere ved at leve et dobbeltliv over længere perioder, uden at omgivelserne skrider ind over for det.

Integration, assimilation og medborgerskab

»Jeg opfatter integration som en proces. Processen består af en livslang dialog mellem personer, der tilhører forskellige etniske minoriteter og samfundet, og er sammenlignelig med socialisering, dvs. det generelle begreb man bruger for et hvert menneskes personlighedsudvikling i samfundet. Integration opfatter jeg som en særlig variant af den socialisering som gælder medlemmer af etniske minoriteter i et samfund.

Afstanden mellem normsæt og værdier grupperne imellem er afgørende for integrationsforløbet. Jo større afstand jo mere langvarig, løbende og hyppig tovejskommunikation er påkrævet, hvis man ønsker at integrationsprocessen skal være præget af gensidighed«.

www.ufe.dk af Ashad Ahmet, pædagogisk konsulent ved Københavns Skolevæsen

Mange etniske minoriteter har et ambivalent forhold til begrebet integration, da det kan opfattes som et krav om assimilation. Nogle tror, at det, at være en fredelig og lovlydig borger og gøre som myndighederne kræver, er ensbetydende med, at man er integreret. Andre mener, at det at være selvforsørgende og passe sig selv er det samme som at være integreret i samfundet. Den

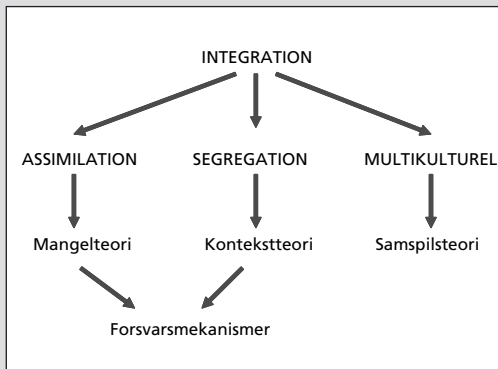
almindelige opfattelse af integration, set med danske øjne, er, at etniske minoriteter skal tale dansk, så vidt muligt være selvforsørgende, og indstillet på at efterleve de demokratiske grundprincipper. Det bliver også forventet, at man deltager i samfundet og ikke isolerer sig med sin egen gruppe.

Nogle kendte etniske minoritetspersoner, der optræder i medierne, er af deres egne blevet kritiseret for at være assimilerede. Det opfattes, som om de har konverteret til at være danske, med alt hvad det indebærer. Man har vendt sin egen kultur ryggen og solgt ud af sine oprindelige værdier. Derfor er denne holdning ofte ikke velset hos alle etniske minoriteter. Det enkelte individ må gøre op med sig selv, hvilken grad af integration/assimilation man ønsker, afhængig af, hvad man gerne vil opnå i eget miljø og i det danske samfund.

Begrebet medborgerskab kan bruges som en mere objektiv og positiv betegnelse i forhold til de mere ladede begreber som integration og assimilation. Medborgerskab opfattes af etniske minoriteter som noget positivt og inkluderende. Det betyder, at man er medborger i et samfund og dermed har rettigheder og pligter. Man har således pligt til at være med til at udvikle samfundet i fællesskab. Det skal foregå indenfor den demokratiske menneskerettighedsforståelse. Kultur, religion og tradition må således ikke være en hindring for at kunne videreudvikle samfundet. Både samfundet og fagpersonerne har ansvaret for, at rammerne er i orden, så medborgene kan leve op til forventningerne.

Teori om kulturmødet

Af Nourredine Bourgasas

Assimilation

Der er forskellige teorier omkring integration, og om hvordan man får mødet mellem forskellige kulturer til at fungere. Hvis udgangspunktet er, at samfundet ønsker, at folk af anden etnisk oprindelse skal assimileres i det danske samfund, bygger det på den opfattelse, at der er mangler i den etniske kultur, som kan afhjælpes, hvis man overtager de danske normer og værdier. Man opfatter dermed ikke den danske kultur og andre kulturer som sideordnede og ligeværdige, men den danske kultur som den, man overordnet skal stræbe efter.

Assimilation betyder, at man gør sig lig, og når det bruges om integration i Danmark, betyder det at gøre sig dansk. Målet med assimilation er at lære de tosprogede at tale, tænke og handle på dansk, altså en ensidig fordanskning. Dette kan foregå både frivilligt og ved tvang.

En konsekvens af den assimilerende integrationsform kan være, at visse grupper føler sig truet på deres identitet og dermed også deres kultur (se afsnit om forsvarsmekanismer).

Segregation

Hvis mennesker lever i isolerede grupper, hvor nydanskere og "gammeldanskere" lever hver for sig, og ingen af grupperne gør noget for, at integrationen skal lykkes, vil denne situation virke forstærkende på segregationen, den opsplittede samfundstilstand. Folk lever adskilt fra hinanden i grupper, man lever med hver sine normer og traditioner og er ikke modtagelige for at se udover sine egne kulturelle grænser. Alle bliver afhængige af den kontekst, de lever i og agerer på baggrund af den.

Segregation kan være en bevidst adskillelsesstrategi, hvor man opbygger samfundet med adskilte områder, eksempelvis Sydafrikas tidligere apartheidpolitik, eller det kan blive en konsekvens af den førte boligpolitik som i Gjellerupparken i Århus. Det vil sige en adskillelse fra majoritetssamfundet, hvor den fremmede fastholder sin oprindelige livsform og kultur. Også denne integrationsform, som egentlig er en adskillelsesstrategi, kan ske frivilligt eller under tvang.

Hvis ønsket om integration af etniske minoriteter i samfundet enten går ud på assimilation eller segregation, vil man opnå, at forsvarsmekanismerne træder i kraft hos de etniske minoriteter, der føler deres værdigrundlag truet (se afsnit om forsvarsmekanismer).

Pluralisme/multikulturelt samfund

Ved ønsket om at tilstræbe et multikulturelt samfund, hvor alle kulturer mødes på lige fod, vil man danne den fornødne basis for, at der bliver tale om et samspil uden fordomme. Her vil det ikke være nødvendigt at sætte forsvarsmekanismer op, da alle etniske grupper vil blive respekteret på lige vilkår.

Et pluralistisk samfund betyder, at de etniske minoriteter har overtaget og accepteret dele af majoritetssamfundets normer og holdninger samtidig med, at man har bibeholdt dele af sine egne. En vigtig forudsætning for, at pluralistisk integration lykkes, er, at majoritetssamfundet er villigt til at modtage impulser fra de nye kulturer, og det samme gælder for de etniske minoriteter. Den pluralistiske integration i sin ideelle udgave er en form for "flerkulturelitet".

Forsvarsmekanismer

Ofte oplever både lærere og pædagoger barrierer i forbindelse med mødet med de etniske elever og deres familier. Det kan være sproglige og kulturelle barrierer eller en generel dårlig opbakning fra forældrenes side. Samtidig føler de tosprogede elever og deres familier måske, at lærernes måde at håndtere kulturmødet eller forældresamarbejdet på udgør en barriere i sig selv. Årsagerne til dette kan være mange, men jeg anser de kulturelle aspekter for at være særdeles vigtige.

For at kunne forstå det, der umiddelbart, med baggrund i den danske kultur, bliver opfattet som manglende interesse fra de etniske elever og deres forældres side, bliver man nødt til at klargøre, at der kan være tale om et møde mellem to meget forskellige kulturer. Man kan vælge at betragte dette som en kulturkonfrontation eller - som et kulturmøde, der i så fald kan udvikle sig positivt for alle parter. Jeg vælger at forholde mig til det som et kulturmøde.

Manglende kendskab til det danske skolesystem og resten af det danske samfund fra de etniske elever og deres forældres side er et væsentligt problem, fordi de ikke besidder

den fornødne forudforståelse, der er specifikt dansk. Konsekvensen af den manglende forudforståelse bliver ofte angst og usikkerhed overfor "det fremmede", og dette kan bevirke, at man føler sig truet på sin personlighed. Denne trussel kan imødegås af forståelsen for forskellige forsvarsmekanismer.

Forsvarsmekanismerne er de ubevidste psykiske reaktionsmåder, som har til formål at mindske oplevelsen af og bevidstheden om trusler og farer for personen. De etniske elever, der har mindst kendskab til det danske skole- og samfundssystem, vil ofte føle sig mest truede på deres personlighed og på deres værdier i øvrigt. En måde at forsvare sig mod denne trussel på er at udvikle en overidentifikation med ens oprindelige kultur, segregation, hvor man overdrevent trækker fra sin oprindelige kultur. Det vil sige, at man bliver endnu mere "tyrkisk" eller "arabisk" i Danmark, end man var i sit eget land. Ofte forherliger man de hjemlige kulturtræk og dyrker traditionerne i en overdreven form for at opnå den nødvendige tryghed. Konsekvensen kan være, at man for at bevare sin identitet ikke videreudvikler sin oprindelige kultur på samme naturlige måde, som man ville have gjort i hjemlandet. Som eksempel kan nævnes, at algerisk-arabisk sprog har gennemgået en stor udvikling de sidste ti år. Tidligere var det en blanding af arabisk og fransk, men er nu blevet mere og mere klassisk arabisk orienteret. Denne udvikling har præget algeriernes daglige konversation i Algeriet. Det samme gælder ikke for de algeriere, der bor i Danmark.

Fagpersoner generelt

I mødet med andre kulturer handler det ofte om, at fagpersoner skal hjælpe og vejlede. Der skal være fokus på at etablere et samarbejde mellem etniske minoriteter og personalet, hvor alle er opmærksomme på de misforståelser, der kan forekomme. Man kan risikere, at kommunikationen ikke fungerer, at magtforholdet bliver skævvredet, og at det bliver en ufrugtbar dialog.

Fagpersonernes tilgang til etniske minoriteter bør være åben og fordomsfri. I kommunikationen skal der fokuseres på, hvad der er årsag til problemet, og hvilke forudsætninger de pågældende familier har for at løse det. Det er derfor vigtigt ikke at være forudindtaget for at få en frugtbar dialog.

En af de ting, der ofte bliver overset, er, at etniske minoriteter har kendskab til bestemte emner og konkrete situationer, men måske mangler overblikket over de overordnede sammenhænge i samfundet. Når man fx modtager dagpenge, hvor kommer pengene så fra? Når børn sendes i børnehave, hvilke bestemmelser er der så mht., hvor mange uddannede og ikke uddannede pædagoger, der skal være i institutionen? Hvilke ting har forældre indflydelse på? Hvorfor har institutionerne indberetningspligt etc.?

Det er meget vigtigt at få familierne til at forstå, at der er en større sammenhæng i systemet, end det umiddelbart lader til. Det vil fx hjælpe familierne til at forstå, at de ikke altid kan klandre fagpersoner personligt, når der er en pligt til at indberette. De udfører blot det arbejde, de er ansat til.

Jo større forståelse individet får for systemets sammenhæng, jo større tilhørsforhold vil familierne føle til samfundet. Det vil give en større ansvarsfølelse for de ting, der sker i samfundet.

Det er vigtigt at påpege, at der skal benyttes tolk i alle situationer, hvor den ene part ikke har et indgående kendskab til det danske sprog. Det skal for enhver pris undgås, at børn bruges til at tolke for deres forældre, udover korte praktiske beskeder, da det lægger et alt for stort ansvar på barnet. Udover de pædagogiske og psykologiske aspekter kan fagpersonen heller ikke være sikker på, at alt oversættes korrekt. Det er fagpersonens ansvar, at kommunikationen formidles korrekt til samtalepartneren, og at meningen bliver forstået. Fagpersonen skal informere tolken om sin samtalestil. Hvis der fx er begreber, som samtalepartneren ikke forstår, skal tolken gøre fagpersonen opmærksom på det.

I de følgende eksempler er det vigtigt at holde sig for øje, hvordan indvandreres og flygtninges baggrund kan influere på deres adfærd, og hvordan denne adfærd kan tilpasses et moderne samfund. Her følger eksempler fra en række typiske situationer i det daglige arbejde.

Eksemplerne er opdelt i tre niveauer: Situation, baggrund og løsningsforslag.

Situationsniveauet beskriver en typisk problemstilling eller udfordring i hverdagen.

Baggrundsniveauet forklarer de mest nærliggende årsager til, at situationen er opstået. Det tager udgangspunkt i, at der netop er tale om en problematisk eller svær dialog mellem mennesker fra forskellige verdener og med forskelligt livssyn. Baggrundsniveauet beskriver således årsagen til konflikter eller misforståelser.

Løsningsniveauet er værktøjet. Det er et bud på, hvordan en lignende situation med fordel kan tackles. Der kan naturligvis være flere løsninger på samme situation.

Det er en god idé at gennemlæse hele manualen, da alle situationer er opbygget således, at det er selve tankegangen bag løsningsforslaget, der er vigtig. Det er mindre vigtigt, om situationen fx udspiller sig i en børnehave eller en skole. Flere af de beskrevne eksempler kan forekomme på både institutioner og skoler, f.eks. problemer omkring børns overvægt, der her er placeret i skoleafsnittet.

Sundhedsplejersker

Indledning

De fleste familier med anden etnisk baggrund er meget glade for besøg af en sundhedsplejerske og nyder godt af dennes ekspertise. Sundhedsplejerskens primære opgave er jo at støtte familien med barnets trivsel og sundhed. Nogle familier har dog den opfattelse, at sundhedsplejersken er en repræsentant for hele kommunen. Det kan medføre, at vedkommende bliver "brugt" som en slags socialrådgiver, fordi det er en person, familien har tillid til og måske deres eneste kontakt til det offentlige system.

Selvom sundhedsplejersken fortæller familien, hvad sundhedsplejersketilbuddet handler om, kan der være andre forventninger til vedkommende. Det kan fx være oversættelse af forskellige papirer fra kommunen, spørgsmål til telefonregningen, brev fra institutionen eller fra hospitalet eller bestilling af tid hos lægen. Der kan endog være situationer, hvor sundhedsplejersken bliver bedt om at hjælpe med at skaffe en lejlighed.

Mange sundhedsplejersker hjælper gerne familien med forskellige ting, da barnets trivsel også hænger sammen med den øvrige families trivsel. Man skal dog være opmærksom på, at det nemt kan føre til, at opgaven primært bliver at beskæftige sig med familiens mest presserende ting og ikke barnets.

Sundhedsplejersken må vurdere, om disse tjenesteydelser tager for meget tid fra barnet. Der er mange familier, der har brug for værktøjer til at sætte grænser for barnet, udvikle barnet gennem leg, sprogstimulering, langsigtet kostvejledning m.m.

Da familierne ikke har kendskab til den pædagogiske opdragelse, ved de oftest ikke, hvad de skal spørge sundhedsplejersken om. Det er tit de praktiske ting som fx sygdom og vaccinationsstidspunkter, familien spørger ind til, mens de pædagogiske og sociale forhold kan virke for abstrakte at tale om.

Ved første besøg hos familien kan sundhedsplejersken informere om, hvilke forhold hun kan hjælpe familien med, og hvilke hun ikke kan. Sundhedsplejersken kan fortælle om sin uddannelsesbaggrund, fx at vedkommende har været ansat på en børneafdeling på et hospital eller har anden relevant erfaring. Hun/han kan også fortælle, at uddannelsen handler om at kunne vejlede familier og om at give deres børn optimale betingelser indenfor de rammer, familien nu engang har.

Det betyder, at sundhedsplejersken vil blive opfattet som en ekspert, som familien kan søge råd og vejledning hos. Hun/han kan også med fordel fortælle, at sundhedsplejerskeordningen er etableret, fordi samfundet gerne vil bruge nogle ressourcer på barnet og familien, da det er en god investering for samfundet, som vil komme alle til gode. Hvis barnet eller familien mistrives, er det vanskeligere for barnet at klare sig. Derfor er der et overordnet organ, nemlig Sundhedsstyrelsen, der opdaterer sundhedsplejerskernes viden for at sikre barnet de bedste betingelser for deres sundhed. Som sundhedsplejerske får man anvisninger fra Sundhedsstyrelsen, som skal gives videre til familierne. Disse informationer vil hjælpe familien til at se den overordnede sammenhæng i sundhedsplejersketilbuddet.

Det gælder om at give familien en god start. Det skal fremgå, at barnets trivsel handler om barnets udvikling i forhold til alder, motorik, almen psyke, men også familiens velbefindende.

Amning

Baggrund

Ved amning kan specielle forhold gøre sig gældende, fordi man måske ikke er vant til at købe modermælkserstatning i hjemlandet, og det derfor anses for at være en luksusvare.

Det kan medføre, at mødrene er mere tilbøjelige til at give deres børn modermælkserstatning i Danmark, fordi man har bedre råd, og det derfor er mere tilgængeligt.

Det kan resultere i, at ammeperioden bliver kortere i det nye land. Årsagen kan være en kombination af flere forhold. Udover pris og tilgængelighed er nogle af den opfattelse, at modermælkserstatning er lige så sund som modermælk, da det kan give tykke børn.

For andre kan der være højere status i det.

Endelig kan det skyldes, at det er krævende at amme i længere perioder, hvis der er flere søskende. Der kan være forskelle mellem de etniske grupper på dette punkt.

Der kan være eksempler på svigermødre, som påstår, at morens mælk ikke er god nok, og at hun har for lidt af den. Det er grunden til, at barnet ikke tager på i vægt, eller at der ikke kommer noget, når barnet sutter, vil hun påstå. Hvis der er problemer i familien i forvejen, kan amningen blive brugt imod moren.

Det stresser hende naturligvis, og i værste fald stopper hun for tidligt med amningen. Disse eksempler ses oftest hos svigermødre, der bor sammen med søn og svigerdatter.

Løsningsforslag

For mødre, der har problemer med at amme, er det særlig vigtigt, at problemet er løst inden udskrivelsen fra barselsgangen. For mødre, som ammer under de anbefalede 4-6 måneder, kan sundhedsplejersken gøre følgende: Den øvrige familie skal gerne inddrages i de råd, der gives. Eksempelvis kan man sige direkte til svigermoren, at hun altid skal opmuntre sin svigerdatter til at amme og aldrig må

gøre hende usikker på, om hendes mælk er god nok, eller om der er for lidt af den. Det er bedst at sige det, mens svigerdatteren hører på det, for på den måde ved svigermoren, at det kommer fra fagpersonen og ikke fra svigerdatteren selv.

Manden skal gøres opmærksom på, at hans rolle også er vigtig i denne sammenhæng. Han bør vise hende stor opmærksomhed og opmuntrer hende til, at de i fællesskab kan løse problemerne.

Det betyder meget for familien, at sundhedsplejersken bekymrer sig om deres familiesammenhold. Fagpersoner, der vægter familielivet, bliver respekteret, fordi familien kan identificere sig med disse værdier. Nogle tosprogede familier tror ikke, at danske familier går så meget op i deres familiesammenhold.

Det er godt for dem at høre om lighederne. Orienter om konsekvenserne ved at stoppe amning tidligt. Moderen og familien kan få en konkret plan for, hvordan målet nås. Senere skal der følges op på den.

Barnet græder

Baggrund

Gråd er noget, som de fleste familier bliver stressede af, når man skal trøste barnet eller finde ud af, hvad der er i vejen. Der er mange forældre, der er usikre på, hvordan man skal håndtere den situation.

Nogle mister overblikket og udtrykker deres frustration ved at være højrøstede overfor barnet, samtidig med at de ryster det voldsomt. En sundhedsplejerske har sågar oplevet, at barnet i afmagt blev kastet op i luften for at aflede barnets opmærksomhed fra at være ked af det. Man forsøger ikke at forstå de signaler om lyst eller ulyst, som barnet prøver at udtrykke gennem sin gråd. Ved vedvarende gråd vil man dog koncentrere sig om at finde ud af, om der er noget fysisk i vejen med barnet.

Løsningsforslag

Familien har brug for at vide, at det kan være farligt at ryste et lille barn for voldsomt. Barnets gråd kan også handle om, at det ikke bliver forstået eller lyttet til.

Sundhedsplejersken kan også berolige familien ved at sige, at det ikke altid er nødvendigt at reagere og tage barnet op ved det mindste grynt.

Når barnet græder, skal den voksne skabe ro omkring barnet og give opmærksomhed, for at barnet kan udtrykke sit behov. Det er på den måde, familien kan lære om barnets behov. Familien risikerer, at barnet, når det bliver større, ikke bruger sin familie optimalt, hvis det ikke stoler på, at familien forstår dets behov.

Brug af flaske

Nogle børn bruger hverken flaske eller sut. Men for de børn, som bruger det, kan det være et stort problem at vænne dem af med det.

Baggrund

En af årsagerne til for sen flaske- og sutafvænnning kan være uvidenhed om konsekvenserne for tænder og mundmotorik. Der kan også være flere opdragere på barnet, som har hver sin indstilling til problemet - uden at familien egentlig er bevidst om det. Endelig kan det også handle om, at moren er ung og umoden.

Udover at skulle vænne barnet af med flasken af de ovennævnte grunde, kan det også blive et problem, at barnet får for meget mælk. Årsagen til dette problem er ofte, at familien har svært ved at håndtere et barn, der græder, eller at barnet ikke vil spise anden mad. Mange mødre giver derfor modvilligt barnet flasken, for at sikre sig, at de får noget næring. Det kan imidlertid blive en ond cirkel, der i værste fald kan ende med, at barnets tilstand bliver

svækket, og det kan blive nødvendigt med indlæggelse pga. fejlernæring.

Løsningsforslag

Når sundhedsplejersken har præsenteret sine forslag til, hvordan afvænnning fra sut og flaske kan foregå, er det en god idé at forklare moren udførligt om konsekvenserne ved fejlernæring. Det er vigtigt at formulere denne anvisning som et krav, så moren forstår, at det er hendes ansvar. Sundhedsplejersken kan spørge hende, om det vil være et problem for hende at efterleve kravet, hvis der fx er flere opdragere af barnet. Hvis det er tilfældet, vil det så være hensigtsmæssigt at inddrage de implicerede familiemedlemmer i denne vejledning?

Man kan fx i samarbejde med familien sætte et konkret mål op for, hvornår og hvordan afvænningen skal gennemføres.

Mødrene kan ofte være opgivende allerede efter et par forsøg, hvorfor det er nødvendigt at gøre opmærksom på at holde hovedet koldt og bevare overblikket, selvom barnet stritter imod. Moderen skal huske, at det er hende, der bestemmer, men hun må ikke bruge tvang!

Det afgørende er, at forældrene får en fornemmelse af, at de med simple værktøjer kan håndtere et problem tilfredsstillende. Det vil også virke motiverende i andre sammenhænge.

Madning

Mange forældre bliver ulykkelige over et barn, der ikke vil spise. Det kan føre til tvangsfodring, hvis alle andre muligheder er udtømte. Oftest foregår dette ved, at barnet bliver lagt ned på en pude og bliver madet liggende. Det er både farligt og ikke hensigtsmæssigt. Forældrene kan også i afmagt finde på at anvende verbale trusler overfor barnet for at få det til at spise.

Baggrund

Når en mor tvangsfoдрer sit barn, er det fordi, hun har et ønske om at være en god mor og vise omgangskredsen, at hun magter sit barn. I modsat fald vil hun blive stillet en masse spørgsmål og givet anvisninger til, hvad hun skal gøre og hvordan. Hun ønsker ikke at hendes problemer bliver udstillet for andre. Men det kan også handle om, at moren ikke er vant til at tyde barnets signaler. Morens reaktion kan her ses som et eksempel på den følelsesstyrede opdragelse.

Løsningsforslag

I denne situation er det vigtigt at gribe ind som sundhedsplejerske og give moren en forståelse for, at problemet må løses på en anden måde. Når der er givet anvisninger, kan sundhedsplejersken fx fortælle, hvor galt det kan gå. Hvis spisevægring er et tilbagevendende problem, er det vigtigt at finde årsagen, idet der kan være både psykiske og fysiske grunde til det.

Moren skal også vide, at hun skal være opmærksom på barnets signaler. Børn har en naturlig appetitregulering, og den kan ødelægges ved tvangsfoдрing. Derfor er det vigtigt at respektere, når barnet siger fra.

Leg med børn

Baggrund

Forældregenerationens legekultur har i hjemlandet ofte været den, at al leg foregik udendørs. Hjemmet skulle altid være rent og pænt, hvis der kom uventede gæster. Ofte er det uvant for forældrene at lege og stimulere deres små børn ved leg. Det opfattes ikke som en opgave for forældregenerationen. Bedsteforældrene derimod leger gerne med børnebørnene.

Ved et besøg med to psykologer i et hjem skulle forældrenes evne til at inddrage deres børn i leg undersøges. Forældrene til børn på

3 og 5 år fik besked på, at de skulle inddrage børnene i en leg, som de voksne skulle finde på. I starten gik det fint med at inddrage børnene i legen, men efterhånden blev forældrene så optaget af deres egen leg, at de glemte børnene. Børnene opgav at få hjælp til at komme videre med legen med forældrene. Det at lege med legetøj bliver af forældrene opfattet som noget, der er forbeholdt børn og ikke som et redskab til at udvikle sig. Når voksne køber legetøj til deres børn, er det oftest legetøj, som skal signalere status. Det er ikke pædagogisk legetøj, hvor barnet kan udvikle sig ved at lege med det. Når børnene bliver større, er det tit dem, der selv får lov til at vælge legetøjet med det resultat, at legetøjet ofte heller ikke er alderssvarende.

Løsningsforslag

Mange forældre ville være motiverede til at lege med deres børn, hvis de vidste, hvor meget børnene fik ud af at lege med deres forældre. Sundhedsplejersken kan eksempelvis demonstrere, hvordan man kan lege med sit barn og derved opbygge et frit og uforpligtende samvær og få en tæt relation til barnet. Herved kan man opbygge et tillidsforhold, samt lære sit barns egenskaber og evner at kende. Det kan være en hjælp for forældrene at få at vide, at der findes legestuer, som man kan opsøge. Første gang vil det være en god ide at følge forældrene derhen og introducere dem til stedet.

Hvis forældrene skal motiveres, er det vigtigt at sige, at pædagogisk legetøj er noget, der udvikler barnets intellekt. Det skal også pointeres, at det er de voksne, der skal introducere legetøjet for børnene og hjælpe barnet i gang.

Urolige børn

Ved et besøg hjemme hos familien opstår der en situation, hvor storebror på fem år er urolig

og generer lillesøster. Moren er måske lidt undskyldende og siger opgivende, at hun har sagt til storebror mange gange, at han skal lade være, men det hjælper ikke.

Baggrund

Familien griber ikke ind overfor storebror. Det kan skyldes, at moren opfatter sundhedsplejersken som en gæst i sit hjem. Det vil derfor være uhøfligt at irettesætte barnet i andres nærvær. Det kan også skyldes, at moren er usikker på sin rolle som forælder, eller at der er flere end forældrene, der opdrager på barnet, og der måske ikke er en fælles opdragelsesstrategi.

Oftest er moren opdraget til at sørge for omsorg og pleje af familien, det vil sige alle ve og vel. Hun er derfor ikke så opmærksom på sine egne behov. Hun er måske heller ikke klar over sin forældreautoritet og vil ikke være i stand til at agere »boss« overfor sine børn. Det betyder ikke, at hun slet ikke siger nej, når der er noget, som hun finder forkert. Det vil hun sandsynligvis gøre. Overfor et insistende barn, der ikke gør som hun siger, kan hun standse barnet ved at true det, komme med falske løfter eller med vold. Især det sidste har en umiddelbar effekt.

Sundhedsplejersken kan komme ud for at opleve børn, som hun/han finder uopdragne. I nogle tilfælde deler forældrene ikke det synspunkt. Det kan skyldes forældrenes antagelse om, at børn, der vokser op i kollektive samfund, retter sig ind efter normen, når de bliver ældre. Familien tror også, at det vil ske for deres børn i Danmark. Men det kan være en fejlantagelse, for det kollektive samfund i Danmark består af mange bittesmå enheder, der ikke har mulighed for at samarbejde som hjemme i landsbyen. Vilkårene i Danmark er helt anderledes.

Løsningsforslag

Moren beder indirekte sundhedsplejersken om hjælp til at håndtere situationen og vil ikke opfatte anbefalingerne som en indblanding i hendes opdragelse af sine børn. Her er det vigtigt, at sundhedsplejersken giver korte og præcise anvisninger på, hvad moderen skal gøre, hvordan og hvorfor.

Sundhedsplejersken kan foreslå, at når storebror er urolig eller generer sine søskende, skal der reageres med det samme. Selvom det, storebror gør, ser komisk ud, må der ikke grines. Grunden til, at det skal pointeres, er, at forældre ofte reagerer tvetydigt. De kan både grine og skælde ud samtidigt. Barnet bliver derved forvirret over deres reaktion. Desuden vil et barn, der ofte er blevet grinet ad, senere hen møde sine omgivelser med et lavt selvværd og spille klovn for at blive accepteret af kammeraterne. Det er vigtigt at påpege, at moren skal have øjenkontakt med sit barn og sige venligt men bestemt, at hun ikke vil have, at han forstyrrer eller generer sine søskende.

Moren skal ikke forvente, at sønnen lytter til hende første gang, da han ikke er vant til denne reaktion fra hende. Hun kan hjælpe ham ved at foretage sig noget med ham, som han vil synes om, idet han skal lære at vise respekt for sine søskende. På den måde kan barnet lære at respektere andres behov. Det er vigtigt at pointere, at individet skal respekteres, da man som oftest bliver opdraget til at respektere kollektivets behov.

Konsekvensen, hvis hun ikke griber ind, kan være, at barnet ikke lærer disciplin, ikke lytter eller respekterer familien og andre mennesker. Det helt afgørende er, at moren forklarer, hvorfor han ikke må. Barnet er helt afhængigt af de voksnes reaktioner, som skal hjælpe det til at finde ud af, hvad der er rigtigt og forkert.

Tandhygiejne

Baggrund

I Danmark er tandhygiejne højt prioriteret. I mange af de lande, som etniske minoriteter kommer fra, er der ikke de samme traditioner og muligheder.

Oplysningskampagner om tandhygiejne i Danmark er dog ved at slå igennem hos mange familier. Men der er stadig familier, som ikke prioriterer den daglige tandbørstning. Det er ikke usædvanligt, at et barn på 10 år kan fortælle, at hun kun børster tænder to gange om ugen. Problemet kan blive forværret af, at børn måske får juice eller saft i sutteflasken, hvilket ikke er ualmindeligt. Den manglende tandbørstning kan skyldes uvidenhed om de mulige skader, morens mange andre forpligtelser i hjemmet osv.

Der også forældre, der udtrykker bekymring for, at det bløder, når børn får børstet tænder. Resultatet er, at de afholder sig fra at børste børnenes tænder. Endvidere er der børn, der gør kraftig modstand, hvilket også kan være årsag til, at forældre undlader tandbørstning.

Løsningsforslag

Det skal pointeres, at selvom det kan virke overflødigt, er det vigtigt med en grundig tandhygiejne, allerede når den første tand er kommet. For forældrene er det vigtigt at vide, at det er på linie med at vaske hænder og ansigt. Det skal opfattes som en forældrepligt, og man skal ikke afholde sig fra det, selvom tandkødet kan bløde lidt.

Udover at oplyse forældrene om vigtigheden af den daglige tandpleje for barnet og for hele familien, skal forældrene også informeres om, at kommunen gerne vil bruge mange ressourcer på forebyggelse. Sundhedsplejersken skal gøre opmærksom på, at det er hendes pligt som sundhedsplejerske at oplyse familierne om, at de skal sørge for god tandhygiejne.

Overfor et modvilligt barn kan det være en god idé at demonstrere forskellige måder at børste tænder på. Sundhedsplejersken kan også henvise til tandlægen for yderligere information om tandbørstning.

Vold i opdragelsen

Baggrund

Forældrenes livssituation eller eventuelle manglende indsigt og viden om samfundet kan medføre en følelse af afmagt og dermed føre til vold.

De fleste etniske minoritetsforældre giver udtryk for, at de synes, det er forkert at slå børn, men når konflikten ikke kan løses verbalt, synes fysisk afstraffelse en nærliggende løsning for mange forældre. Derfor vil en mor i en presset situation måske reagere ved at slå barnet. Hun oplever, at hun sætter sig i respekt hos barnet, fordi hendes handling har en umiddelbar virkning. (Her er der refereret til moren, da hun er den primære omsorgsperson i barnets første år).

Mange mødre fortæller, at de slår deres børn som et led i opdragelsen. På tyrkisk er der et ordsprog, der hedder: "Slår du ikke din datter i tide, slår du dig selv senere". Og en udtalelse fra en mødregruppe lød: "Hvem slår ikke sine børn?" Omvendt, hvis mødre bliver spurgt, om de bruger vold i opdragelsen, vil de benægte det og sige, at det er forkert at slå. Men nogle mødre ser det som en naturlig ting at sige til fx en sundhedsplejerske, at de slår deres børn eller truer dem som et led i opdragelsen.

Brug af vold i opdragelsen er en kortsigtet løsning. Familierne har ofte ikke gjort sig klart, hvad formålet med deres børns opdragelse er. På grund af den følelsesstyret opdragelse kan familierne være tilbøjelige til at tage én dag ad gangen, og derfor kan der være tale om at bruge både vold og trusler på grund af den umiddelbare effekt.

Løsningsforslag

Ud fra praktiske erfaringer har det vist sig, at det kan være vanskeligt for fagpersoner at ændre holdningen hos etniske minoritetsforældre, hvad angår fysisk afstraffelse. Det skyldes formentlig, at det er svært for fagpersoner at rådgive om opdragelse, da det i dansk forstand er noget, der hører privatlivet til.

I den kollektivistiske opdragelse er der flere opdragere på barnet. Det vil derfor ikke blive betragtet som noget grænseoverskridende, at sundhedsplejersken kommer med anvisninger til, hvordan familien kan håndtere konflikter uden brug af vold. Tværtimod er der en forventning om, at sundhedsplejersken hjælper familien med at håndtere disse konflikter med barnet på en hensigtsmæssig måde.

Der er flere eksempler på, at forældre bliver glade for anvisninger fra fagpersoner, fordi de derved viser interesse og bekymrer sig om familierne.

Især i denne situation er det vigtigt, at sundhedsplejersken er løsningsorienteret snarere end fokuseret på den kulturelle baggrund som en årsag til konflikten. Hvis man begrundet handlingen i noget, der er kulturelt betinget, vil man være tilbøjelig til at se igennem fingre med problemet.

Udover at oplyse om de mulige konsekvenser for barnet og forældre-barn relationen, bør familien også oplyses om de alvorlige konsekvenser, brugen af fysisk vold kan have. For nogle forældre er det nødvendigt, at fagpersonen formulerer det meget klart og tydeligt. Det er vigtigt, at forældrene forstår, at ved gentagen brug af vold har fagpersonen pligt til at indberette sagen til de sociale myndigheder, da det er forbudt ifølge dansk lovgivning at slå sine børn.

Vuggestue- og børnehavepædagoger

Indledning

De fleste etniske minoritetsfamilier betragter institutionsopholdet som et led i barnets udvikling og ved godt, at opholdet kvalificerer barnet til skolen.

For at få det optimale udbytte af den tid, barnet går i institutionen, kræver det et godt samarbejde mellem forældre og personale, idet begge parter har forskellige forventninger til dette samarbejde.

Derfor er det vigtigt, at forældrene har en forståelse for de overordnede målsætninger for institutionens pædagogiske arbejde og ved, hvem der er den ansvarlige myndighed for institutionen etc.

Denne viden vil hjælpe familien til at kunne forstå tingene i et større perspektiv og give dem en større indsigt i samfundets øvrige opbygning.

Denne forståelse vil modvirke den mistillid, der kan herske over for det offentlige system, når tingene går i hårdknude. Forældrene kan have en fornemmelse af, at de danske fagpersoners indstilling til en given problemstilling er den samme, uanset hvor de henvender sig. Det kan virke som om, at man har hele systemet imod sig.

Det er vigtigt for familierne at forstå, at børnene i institutionerne skal indgå i et demokratisk samspil. Det betyder, at børnene skal udvise gensidig respekt, åbenhed, imødekommenhed og tolerance over for hinanden. Desuden betyder det, at forældrene skal lære børnene at håndtere konflikter verbalt. Børnene skal tilegne sig de sociale færdigheder og dermed få en forståelse for, at de er en del af en større helhed, og at de

aktivt bidrager til denne helhed. Det vil fremme familiens opfattelse af, hvad det vil sige at være en god samfundsborger.

For at undgå at børn bliver splittede af at være underlagt to forskellige opdragelsesmønstre, er det vigtigt, at der er en fælles forståelsesramme for de værdier og den målsætning, der gælder i institutionen.

Mange tosprogede familier går meget op i institutionens fysiske rammer og fokuserer mere på den fysiske omsorg i institutionen end på det pædagogiske arbejde, da dette kan virke for abstrakt for dem. Der bliver lagt vægt på, om personalet er gode til at holde opsyn med børnene, og om en række praktiske ting er i orden: at børnene ikke bliver beskidte i tøjet, at de får nok at spise, at de er ordentligt klædt på, og at de ikke falder og slår sig etc.

Hvis et eller flere af ovenstående punkter ikke bliver varetaget tilfredsstillende, vil familien blive utrygge ved, om omsorgen for deres barn i institutionen er god nok. Det kan medføre, at de kritiserer institutionen og måske søger et andet sted hen.

Den danske omsorgsforståelse tager udgangspunkt i, at børnene skal tilegne sig en vis viden om egne fysiske behov. Det kan være, når de fx føler sult, er kedede af det, føler lyst eller ulyst etc. De opmuntres derfor til selv at sige til og fra, når de føler behov for det.

Da der er disse forskelligheder i opfattelsen af, hvad omsorgsforståelse er, er det nødvendigt, at samarbejdet med tosprogede tilpasses denne gruppe og den enkeltes situation. Det gælder introduktionen til institutionens målsætninger og hele det øvrige samarbejde med forældrene, hvor det er vigtigt at huske, at udgangspunkterne er forskellige.

I forhold til forældresamarbejdet er der også andre vigtige elementer, som pædagogerne skal have in mente. Fx har alle familier i Danmark været meget optaget af den politiske udvikling i verden indenfor de sidste par år. Det er vigtigt at være opmærksom på, at forældrenes politiske holdninger, uanset etnicitet, kan få en afsmitende virkning på børnene, og det kan give sig udslag i deres omgang med hinanden i institutionen. Pædagogerne skal så vidt muligt forsøge at imødegå gruppedannelser, således at man undgår grupper af muslimske børn, kristne børn, jødiske børn etc. Det er en god idé at understøtte venskaber på tværs af kulturer i institutionen. Endvidere er det vigtigt at imødegå fastlåste og fordomsfulde forestillinger om hinanden. Alle forældre bør gøres opmærksom på, at dette er et af institutionens erklærede mål, så de også vil føle sig forpligtet til et samarbejde hen mod dette mål. Det vil være en fordel at udarbejde en integrationspolitik, hvor institutionens værdigrundlag fremgår.

Der kan være mange årsager til, at familierne ikke deltager i sociale arrangementer i institutionen. I mange lande har man ikke tradition for et tæt forældresamarbejde, som det er tilfældet i Danmark. Det gælder både institutionen og skolen. Mange forældre prioriterer derfor ikke forældresamarbejdet så højt, da det kan være svært at gennemskue meningen med det. Det er derfor meget afgørende at opbygge en tradition for et tæt forældresamarbejde med etniske minoritetsforældre gennem en længere periode. Det er et gennemgående tema i alle de følgende eksempler, men er specielt belyst i eksemplet "Kontakten mellem institution og hjem".

Indkøringsfasen

Baggrund

Det første møde med familien er vigtigt. Det er her, familien og institutionen danner deres første indtryk af hinanden. Derfor skal det

første møde mellem familien og institutionen være velforberedt fra institutionens side.

Løsningsforslag

Udover de praktiske oplysninger skal familien oplyses om de pædagogiske målsætninger i institutionen, og hvilke forventninger institutionen har til samarbejdet med familien. Det kan gøres ved, at forældrene støtter det pædagogiske arbejde, at de deltager i forældremøder, at de overholde aftaler osv. Brug gerne tolk.

Det er vigtigt, at forældrene forstår, hvad institutionens etiske regler går ud på. Det er fx, hvordan børn tiltaler hinanden i det fælles rum, som institutionen er. Det er et neutralt område med et regelsæt, som alle skal følge uanset etnicitet, religiøs overbevisning etc. Det betyder, at respekten for hinandens forskelligheder er essentiel. Udtalelser som fx: "Perker" eller: "Du er et svin, fordi du spiser svinekød" vil ikke blive tolereret i institutionen.

Det anbefales at fremlægge forventninger til forældresamarbejdet som et krav og ikke som et tilbud. En forventning opfattes ikke som tilstrækkeligt forpligtende.

Tolk

Baggrund

Blandt etniske minoriteter, der har boet mange år i Danmark, som fx den tyrkiske, er det blevet mere og mere acceptabelt at bruge tolk. Det skyldes, at det er blevet helt almindeligt. De, der har brugt tolk, ved også, at tolken har tavshedspligt.

Andre vil føle det som en krænkelse, at man ikke godtager familiens sproglige kunnen, eller de ønsker ikke tolk, fordi de ikke bryder sig om, at deres landsmænd kender til deres eventuelle problemer.

Løsningsforslag

Hvis en tolk er påkrævet, er det vigtigt at sige, at man som fagperson har brug for tolk. Det er fagpersonens sikkerhed for, at alt bliver oversat og forstået. Når det bliver fremlagt på denne måde, vil det som oftest vinde gehør. Der kan være situationer, hvor tolken kan være inhabil, fordi vedkommende kender familien på forhånd.

Børn skal principielt ikke bruges som tolke, højst til korte konkrete beskeder. Det er ikke godt for forældre/barn-relationen, at barnet bruges til tolkning af problematiserende emner.

I mange tilfælde har det haft en god effekt at benytte sig af telefontolkning, fordi det er mere anonymt.

Kontakten mellem institution og hjem - forældresamarbejde

Baggrund

Det er forældrenes forventning, at personalet tager kontakt til hjemmet, hvis der er behov for det. Mange institutioner har dårlige erfaringer med skriftlige henvendelser til hjemmet, fordi familierne ikke reagerer på det. Det skyldes oftest, at familierne ikke er vant til den skriftlige kommunikation, som er almindelig mellem hjem og institution her i landet.

Hvis formuleringen på indkaldelsen er lang og kompliceret, og det handler om almindeligt socialt samvær, kan man risikere, at familierne ikke møder op. Desuden kan årsagen være, at der ikke har været tradition for et samarbejde i dansk forstand i oprindelseslandet. Derfor kan det være svært for forældrene at forstå, hvad meningen med mødet i institutionen er. Hvis forældrene ikke behersker det danske sprog godt nok, kan det også være en årsag til, at forældrene ikke møder op til et møde. I Danmark er der en kollektiv bevidsthed om, at det er vigtigt for børnene, at forældrene deltager i institutionens aktiviteter, også dem

af social karakter. Den bevidsthed har forældre med anden etnisk baggrund ikke nødvendigvis.

Erfaringsmæssigt er kontakten mellem institution og hjem et område, hvor der skal gøres en ekstra indsats, da det er af afgørende betydning for alle parter, at samarbejdet fungerer.

Løsningsforslag

Skriftlige beskeder skal være meget korte, præcise og i et let forståeligt sprog. Beskeden skal formuleres direkte med et klart budskab, så det fremgår helt konkret, hvad forældrene kan få ud af at deltage i mødet. Derfor er en almindelig formulering som: "Mød op og debatter..." ikke så effektiv som: "Vigtig information for forældre..." Det vil motivere forældrene til at komme til mødet.

Det kan også være nødvendigt at følge op telefonisk eller personligt. Det er tidskrævende, men det har en større effekt.

For at opnå et kontinuerligt samarbejde er det nødvendigt at formulere en samlet plan og opstille nogle mål for kontakten mellem hjem og institution/skole. Planen kan bl.a. omhandle forældremøder, hvor kravet om samarbejde understreges, og hvilken afgørende betydning det har. For at få det optimale udbytte er det en god idé, at planen også indeholder en opfølgning i form af besøg i hjemmet. Et andet led i planen kan være forældrenes deltagelse i forskellige arrangementer på institutionen. Man skal gøre sig klart, at holdningsbearbejdelse kan være en lang proces, og det gælder derfor om at fastholde kravet til kontaktførelse.

Et eksempel på samarbejde med forældre

Baggrund/case

Et eksempel fra en vuggestue:

Ayse på to år bliver afleveret af storesøster på kun ti år. Ayse bliver afleveret for sent, hun har ikke fået morgenmad, hun er ikke blevet skiftet, og hun mangler skiftetøj. Sådant har situationen været igennem nogle måneder. Forældrene viser sig ikke ofte i institutionen. Forældrene indkaldes til en samtale om problemerne. Normalt vil pædagogen begynde med at fremhæve de positive sider hos barnet. Dernæst vil problemerne blive præsenteret for familien som i følgende eksempel:

”Vi er bekymrede over, at Ayse bliver hentet af storesøster på ti år, da det så alene er storesøster, der har ansvaret for Ayse i trafikken. Det vil også være dejligt med mere kontakt med jer, da der ind imellem er ting, vi gerne vil drøfte med jer”

Faren svarer: ”Det skal I ikke være bekymret over. Jeg siger til storesøster, at hun skal passe ekstra på i trafikken...”

Pædagogen forsøger at lade familien forstå, at det er et stort ansvar for storesøster, og at der ofte er problemer med at få Ayse til at samarbejde, når hun skal hentes.

Faren svarer: ”Vi kan ikke hente og bringe hende, da vi begge er i aktivering. Vi vil få problemer med kommunen, hvis vi møder for sent”.

Pædagogen svarer, at det absolut vil være bedst, hvis de voksne tager sig af denne opgave. Forældrene forstår budskabet, ”Men hvad kan vi gøre?”, spørger de. I øvrigt synes de ikke, at det er så stort et problem. Tværtimod er det en god ting, at storesøster hjælper til med praktiske gøremål. ”Det gør vi i vores kultur”.

Man går videre til næste punkt på dagsordenen. Ayse får ikke morgenmad hjemme og kommer for sent til morgenmadsen i institu-

tionen. Ayse virker derfor tit træt og uoplagt, når hun møder. Faren forklarer, at moren møder meget tidligt, og at situationen er temmelig kaotisk for ham. Han skal også selv møde på sprogskolen kl. otte og kan derfor ikke nå at give børnene mad. Han forklarer, at han som mand ikke er vant til at skulle sørge for børnene om morgenen. Derfor gælder det for ham om at få børnene af sted i en fart. Han ender med at grine over sin uheldige situation og ser spørgende på pædagogen: ”Hvad skal jeg gøre”?

Moren ser undskyldende ud og siger, at hun ked af det, men hun kan ikke gøre noget ved det, da hun ikke er til stede om morgenen. Forældrene siger dog, at de vil gøre hvad de kan for at rette op på forholdet. Pædagogen håber, at forældrenes gode vilje vil løse problemet for Ayse og opgiver at få snakket om de øvrige ting. Fagpersonen vil ikke risikere, at det fremtidige samarbejde forpusses pga. for mange krav.

Personalet sidder tilbage og spekulerer over, om forældrene har forstået situationens alvor, og om de er interesserede i at medvirke til at løse problemerne.

Løsningsforslag

I samtalen med forældrene er det vigtigt at formulere sig klart og tydeligt.

”Har I overvejet, om det er godt for Ayse at blive hentet af sin søster, når området er så trafikeret?” Hvis der bruges en formulering om, at pædagogerne er bekymrede på Ayses vegne, kan det få forældrene til at tænke, at det er pædagogen, der har et problem, og derfor må hjælpes af med sin bekymring. Farens holdning kan hænge sammen med, at han ikke føler sig forpligtet til at klare opgaven pga. sin egen opdragelse. Han føler derfor ikke, at han magter at honorere institutionens forventninger.

For fagpersoner med en pædagogisk baggrund vil det være naturligt at begynde samtalen med at fremhæve de positive sider hos barnet.

Problemerne bliver fremlagt med en forventning om, at man i fællesskab skal finde en løsning. Men denne fremgangsmåde kan af forældrene blive opfattet som en høflig henstilling, som de ikke nødvendigvis behøver at tage alvorligt.

For at få anerkendt, at der faktisk er tale om et problem, er det en god idé at fremlægge problemet som det første på dagsordenen. På den måde vil forældrene se det som det vigtigste emne og derfor føle sig mere forpligtet til at løse det i fællesskab. Dette kan gøres på en venlig men bestemt måde.

Det skal fremlægges, så der er en forventning om, at familien skal komme med løsninger på omtalte problemer. Det er vigtigt at fortsætte dialogen, indtil der er opnået en tilfredsstillende løsning.

I ovenstående konkrete eksempel endte mødet med, at familien selv kom med løsninger på de omtalte problemer. Det skyldes, at pædagogen formulerede problemerne på den anbefalede måde, således at familien forstod, at det var deres ansvar at finde en løsning. Hvis forældre kommer i klemme mellem institutionen og systemet, og der er et reelt problem, der ikke kun handler om bekvemmelighed, kan institutionen eventuelt tage kontakt til kommunen for i fællesskab at finde en løsning.

Et understimuleret barn

Baggrund

Mange forældre giver udtryk for, at deres børn har det meget bedre i Danmark, end de selv havde det som børn i hjemlandet. De havde ofte mange pligter. Måske sammenligner de også deres børns forhold i Danmark med børns vilkår i oprindelseslandet i dag. Det kan

give en falsk tryghed hos forældrene, fordi forventningerne i det danske samfund er langt større, end de er vant til. Det kan være forældrenes ubevidste fornemmelse, at fordi samfundet har sørget for nogle gode rammer, behøver de ikke at investere i stimulering af deres børn. Det skyldes derfor ikke altid, at familien er ressourcervag, at der ikke bliver tænkt i stimulering af barnet.

Løsningsforslag

Når pædagogen kommer med forslag til, hvordan forældrene kan stimulere barnet, er det ikke nok at sige, at denne stimulering vil bidrage til barnets udvikling. Forældrene bliver motiverede, hvis man kommer med eksempler på, hvad denne udvikling kan føre til. Det er også vigtigt, at forældrene forstår, hvad konsekvensen kan blive, hvis der ikke gøres noget ved det.

Her kan man påpege, at barnet klarer sig bedre i skolen, hvis det er blevet stimuleret i årene før skolestart. Stimulering af barnet må gerne ske på barnets modersmål.

Forslagene til, hvordan forældrene kan stimulere barnet, skal også indeholde konkrete anvisninger på, hvordan de kan udføre det i praksis. Det vil motivere forældrene til at bruge forslagene. Pædagogen kan vurdere, om det er nødvendigt at indkalde en etnisk konsulent til at formidle budskabet og give familien konkrete anvisninger.

Børnenes indbyrdes konflikter

Baggrund

Den følelsesstyrede opdragelse kan bevirke, at forældrene handler impulsivt, når der opstår konflikter børnene imellem i institutionen. Forældrenes indblanding skyldes ofte, at barnet opfattes som forsvarsløst, og at forældrene derfor føler, at de har pligt til at handle på barnets vegne. Det kan også være et udslag af den manglende samtalekultur, der gør, at

forældrene ikke forventer, at barnet selv kan løse konflikten verbalt.

Endelig kan der være situationer, hvor forældrene ikke føler, at der bliver skredet ind i tilstrækkelig grad fra personalets side.

Løsningsforslag

Forældrene skal have forklaret, at der altid vil være konflikter mellem børn i en institution. Nogle af konflikterne vil de voksne bevidst ikke gøre noget ved, fordi børnene skal lære at håndtere det selv. Men i de situationer, hvor det kræves, går den voksne ind og løser så vidt muligt konflikten for børnene. Forældrene skal oplyses om, at de går ind på pædagogernes område, når de blander sig. Forældrene skal have at vide, at hvis barnet kommer hjem og fortæller, at det er blevet dårligt behandlet, skal de orientere personalet om det. Så vil man i fællesskab forsøge at løse problemet.

Det skal pointeres overfor alle forældre, at selvtægt ikke er en mulighed.

Sociale arrangementer

Baggrund

Der kan være mange årsager til, at familierne ikke deltager i sociale arrangementer. Det kan være pga. sproglige vanskeligheder, eller det kan være fordi, at de ikke føler sig trygge ved det, der skal foregå. Måske virker arrangementet for useriøst, eller det bliver opfattet som fjollet, hvis det indebærer fysiske aktiviteter for forældrene. De kan endvidere være bange for, at der bliver serveret alkohol, eller at arrangementet har en religiøs karakter osv. Der er stor forskel på, hvor stor deltagelsen er i sociale arrangementer på de forskellige institutioner. Det kan skyldes sammensætningen af familierne i institutionen. Er deltagelsen høj, kan det også skyldes, at institutionen har gjort en ekstra indsats for at appellere til forældrene om at møde op.

Mange institutioner vil gerne vise deres imødekommethed ved at lave kulturelle arrangementer, som tiltaler etniske minoritetsforældre - eksempelvis ramadanmiddag. Men man skal være opmærksom på, at den bedste måde at vise hinanden respekt på er, at respekten bliver gensidig. Det vil sige, at der også skal forventes deltagelse i fx danske juletraditioner.

Løsningsforslag

Ved et forældremøde kan emnet tages op, og vigtigheden af de sociale arrangementer med familierne kan understreges. Det kan lægges ud til forældrene, hvilke arrangementer, de mener, tiltaler flest muligt. På denne måde bliver familierne gjort opmærksom på, at institutionen mener, det er vigtigt, at der er gensidig respekt for hinandens forskellige traditioner. Det er også vigtigt at oplyse tosprogede familier om, hvilke tanker den danske forældregruppe gør sig om deres manglende deltagelse, nemlig at det kan opfattes som et svigt af deres børn og af fællesskabet.

Manglende deltagelse i de sociale arrangementer kan også resultere i, at de etniske danske forældre og de ressourcerstærke tosprogede forældre bliver frustrerede over det manglende engagement. Forklar de mulige konsekvenser heraf.

Et godt eksempel, som kan give inspiration til sociale arrangementer med forældrene, findes på:

www.ufe.dk "Forældresamarbejde på Vesterbro" af Ulla Kofoed og Marianne Wibholm lærere ved Matthæusgade Skole, København.

Påklædning

Baggrund

Påklædning er meget afhængig af, hvilken kultur man kommer fra. Især de, som kommer fra lande med et varmere klima, kan have svært ved at tilpasse sig de danske vejrfor-

hold. Det gælder i forhold til deres egen påklædning, men også deres børns.

Påklædning, som ikke svarer til de vejrmæssige forhold, kan give anledning til konflikter mellem familie og institution, hvis børnene bliver syge eller ikke kan udfolde sig fysisk. Fornuftig påklædning vil i følge institutionen være praktisk tøj, hvor børn kan udfolde sig ubesværet fysisk. De skal være klædt på således, at de ikke fryser eller har det for varmt. Det er et emne, som forældrene går meget op i. De mener, at det er dårlig omsorg for barnet, hvis personalet ikke sørger for, at det har vanter, hue og halstørklæde på, når det går ud. Hvis barnet bliver sygt, kan institutionen blive klandret for det.

Løsningsforslag

I nogle institutioner har påklædningen været så stort et problem, at personalet har fremvist billeder af fornuftigt og praktisk tøj, som de har vist forældrene, hvilket har været til stor hjælp.

Det gælder også her, at man skal sikre sig, at budskabet bliver forstået og anvendt.

Udvikling af børnenes selvstændighed

Baggrund

Mødrene, som har ansvaret for børnene, mens de er små, lægger stor vægt på, at omsorgen for børnene skal være i orden. Tit bliver barnet forkælet og modtager ingen decideret opdragelse, som vi kender den i Danmark og i de danske daginstitutioner. Det kommer til at fremstå, som om barnet bestemmer mange ting selv. Det kan fx være at bruge flaske helt op til 5 års alderen, at barnet ikke deltager i sin egen af- og påklædning og måske også bliver madet af sin mor langt ud over det nødvendige. Endvidere transporteres børn også i klapvogn, selvom de sagtens kan gå selv. Alt i alt kan det se ud som om, at barnet er tilbage

i sin udvikling, men det er blot blevet passivt, fordi »mor gør alting«.

Rent motorisk kan det have konsekvenser for barnet, fordi det ikke er i tilstrækkelig fysisk aktivitet. Der er ikke tradition for at lege og udfolde sig fysisk indendørs.

Kulturelt set bliver morens rolle anset for vigtig, idet hun har ansvaret for familiens ve og vel i hjemmet. Når hun gør alting, føler hun dermed, at hun har udfyldt sin rolle, hvilket også er forventet fra omgivelsernes side. Hun ofrer sig for sine børn, og det er hendes måde at vise dem kærlighed på.

Løsningsforslag

Det er vigtigt fra institutionens side at gøre opmærksom på de forhold, som gør barnet uselvstændigt. Ofte giver moren efter, når barnet er insisterende. Derfor skal moren lære at sætte grænser for barnet og bakkes op i, at det er hende, der bestemmer i forhold til barnet, fordi hun som voksen ved bedst. Konkrete anvisninger vedrørende de forskellige situationer, fx det at barnet lærer at tage sit overtøj på selv, er vigtigt at gøre moren bekendt med, så hun har noget konkret at forholde sig til. Hun skal vide, at hun derved understøtter barnets selvstændighed, som er væsentlig i forhold til barnets udvikling, skoleparathed etc.

Holdninger til skoleparathed

Baggrund

Som tidligere nævnt opfatter forældrene det at gå i daginstitution som et led i barnets udvikling, og de mener, at opholdet kvalificerer barnet til skolen.

Ofte har det vist sig, at forældre primært har et overordnet kendskab til deres barns personlighed og evner. Mange forældre har givet udtryk for, at pædagogerne kender barnet bedre, end de selv gør.

Det kan være meget svært for forældre at forstå og acceptere, at ens barn ikke er skoleparat. Det kan være fordi, at barnet ikke er modent til skolestart, har indlæringsvanskeligheder eller har adfærdsproblemer. Derfor kan det være, at institutionen anbefaler, at barnet går et år ekstra i børnehave.

Her dukker de abstrakte problemstillinger, som forældrene skal forholde sig til, op igen. De har ikke altid forudsætninger for at afgøre, hvilken rolle de ovennævnte forhold har for skolemodenhed.

Selvom forældrene skulle erkende problemet, kan der stadig være et forklaringsproblem over for det kollektive samfund. Hvordan forklarer man, at ens barn ikke er "godt nok" - uden at familiens og barnets anseelse bliver reduceret? Familien er bange for, at barnet bliver "stemplet" som udueligt. Familien vil som regel gerne tage imod hjælp, så længe hjælpen foregår i børnehaven, fx i form af en talepædagog. Sker det uden for børnehaven, fx på grund af flytning til en specialinstitution, vil det blive tydeligt for omgangskredsen, og det vil give anledning til spørgsmål.

For mange familier er det svært at håndtere sådan en situation, og de vil oftest presse på for at få hjælpen til at foregå i institutionen. Når institutionen sætter spørgsmålstegn ved barnets skoleparathed, kan man risikere, at forældrene får mistillid til institutionen og ikke anerkender den faglige ekspertise, der ligger bag vurderingen.

Løsningsforslag

Selvom pædagogerne hen ad vejen har gjort forældrene opmærksom på, at barnet har brug for lidt længere tid til at blive skoleparat, kan det alligevel komme som en overraskelse for dem. Der er forældre, som kan tage det personligt, og deres opmærksomhed henledes måske på institutionen: "Er det i virkeligheden institutionen, der ikke er god nok?"

Hvis barnet erklæres uegnet til at starte i skole, skal det pointeres, at det ikke skal opfattes som et nederlag, at barnet ikke er skoleparat, og at det ikke er sammenligneligt med at gå en klasse om, da børn i den alder har meget forskellig modenhed. Forældrene kan nemlig være tilbøjelige til at betragte det som et nederlag. Det kan være gavnligt for forældrene at blive informeret om, at nogle forældre bevidst vælger at lade deres barn starte senere i skole.

Generelt er det også vigtigt at gøre opmærksom på, at drenge ofte er lidt senere skoleparate end piger.

Erfaringen viser, at for tidlig skolestart kan give bagslag for børnene i form af mobning og manglende koncentrationsevne, bl.a. fordi de skal forholde sig til to kulturer og to sprog. Desuden resulterer for tidlig skolestart ofte i, at barnet må gå børnehaveklassen om. Pædagogen skal være forberedt på, at det kan være en vanskelig samtale, som kræver forberedelse og tid.

Til en sådan samtale er det vigtigt, at begge forældre er med til mødet. Herved kan forældrene støtte op om hinanden, og de vil derved føle et fælles ansvar. Hvis det drejer sig om problemer, der kan afhjælpes ved et større engagement fra forældrenes side og en bedre stimulering af barnet i al almindelighed, så skal forældrene have konkrete anvisninger på, hvordan de bedst kan hjælpe deres barn selv. Fortæl også hvilke positive ting, det vil medføre, og hvor meget det betyder for forældre/barn relationen.

Fortæl gerne om de følelsesmæssige og faglige konsekvenser det kan få for barnet, hvis det ikke får den rette hjælp. Det kan være endnu et nederlag for barnet, hvis det skal gå en klasse om. Aftal et målrettet forløb, og hvordan man i fællesskab kan følge op på det.

Folkeskolelærere

Indledning

Det stiller store krav til lærernes kommunikationsevner, når forældrene skal inddrages som ligeværdige samarbejdspartnere. Lærernes kendskab til elevens kulturelle baggrund og forhold i hjemmet er ofte begrænset. Det gør det ekstra nødvendigt med forældreinddragelse i skolens arbejde.

Jo ældre eleverne bliver, jo mere markant bliver forskellen mellem de to opdragelsesmønstre hos etnisk danske elever og tosprogede elever. Både forældre og skole intensiverer deres forventninger og krav til barnet. Det skyldes, at begge parter forsøger at overbevise den unge om, at det, de siger, er det bedste for dem. Derfor er det påkrævet, at skole og hjem samarbejder om nogle fælles mål for barnet.

I løbet af barnets skolegang skal der træffes valg, som har stor betydning for barnets identitetsdannelse og fremtid. Mange børn af etniske minoritetsforældre føler sig presset i denne situation og er oftest ikke klar over konsekvenserne af deres valg. Forældresamarbejdet skal for den gruppe elever målrettes således, at barnets behov for en bedre sammenhæng mellem skole og hjem tilgodeses. Det kræver, at forældrene har indsigt i den danske skole- og læringskultur. Det gælder naturligvis også den modsatte vej, så læreren har en nødvendig basisviden om de kulturelle forskelle. Det vil derfor være en fordel at have tosprogede lærere til rådighed, da de har nemmere ved at identificere sig med elevernes situation. Desuden skal lærerne være opmærksomme på, at elever med anden kulturel baggrund kan have andre ressourcer og kvalifikationer end etnisk danske elever. Det vil styrke eleverne, hvis læreren gør brug af disse i skole-sammenhæng. Eleverne vil dermed have mulig-

hed for at opfatte sig selv som en ressource, og det vil styrke deres selvtillid.

Ved en forældresamtale kan forældrene virke interesserede og engagerede. Det er dog ikke nødvendigvis ensbetydende med, at de føler, at de har den nødvendige indsigt til at forstå og vejlede deres børn i de problemstillinger, der vedrører skolen. Det kan både være i forhold til det faglige og det sociale, og hvordan den unge i øvrigt skal tilrettelægge sit liv i forhold til valg af uddannelse. Konsekvensen kan være, at børnene i løbet af samtalen kører forældrene ud på et sidespor, når de finder ud af, at forældrene ikke er i stand til at hjælpe og støtte dem tilstrækkeligt. Barnet kan derfor overtage den direkte kontakt med lærerne i situationen. Der ved svigtes barnet, og lærerne er måske i god tro om, at tingene fungerer, fordi de kan have den opfattelse, at det er en kulturelt betinget reaktion fra forældrene. Derfor er det vigtigt, at lærerne sørger for at imødegå denne udvikling af situationen. Konsekvensen bliver også, at forældrenes motivation for at deltage i et senere møde ikke er til stede. Denne situation kan forekomme i hele skoleforløbet.

En del af problemet kan blive afhjulpet ved brug af tolk, som altid er vigtigt at bruge ved forældresamtaler. Men det faktum, at forældre og lærere ikke har den samme forståelsesramme, kan ikke umiddelbart afhjælpes ved at overvinde de sproglige barrierer. Alt afhængig af situationen og barnets alder er det også en mulighed at holde møde med forældrene, hvor barnet enten kun deltager i en del af mødet eller slet ikke.

Børnenes resignation overfor forældrenes deltagelse i skolegangen kan også give sig udslag på andre måder. Større børn i skolealderen fortæller, at de nogle gange ikke informerer forældrene om møderne på skolen, eller afleverer sedlen til dem. Det skyldes, at de antager, at forældrene

ikke forstår skolens forventning til forældresamarbejdet og ikke er i stand til at løse et eventuelt problem. Desuden er det muligt, at de unge ikke ønsker at involvere forældrene i det frirum, som skolen giver, i forhold til familiens bevågenhed. Endelig kan eleverne være flove over at vise deres forældre frem.

En anden problemstilling, man skal være opmærksom på i skolen, er, at tosprogede børn kan virke utilpassede og vanskelige. Deres opførsel er ofte mere et udtryk for en forskellighed i opdragelsesform og forståelse af børns kompetencer, end at disse børn er "dårligt" opdragede. Børnene har ikke lært at forstå de sociale mekanismer omkring dem og reagerer naturligt på den forvirring og afvisning, de oplever i sociale relationer i og udenfor skolen. Det kan være årsag til, at børnene søger sammen med ligestillede og danner alliancer. Det er et udtryk for, at de søger tryghed og selvtilid i en gruppe, hvor de forstår de sociale spilleregler og fungerer med deres tillærte kompetencer.

Det er også vigtigt at gøre sig klart, at religionen udgør en stor tryghedsfaktor i form af tilhørsforhold. Det tilhørsforhold er bestemmende for de livsvalg, eleverne tager, og for den solidaritet man viser det danske samfund, som man måske ikke føler noget rigtigt tilhørsforhold til. De retningslinier, religionen giver, opfattes ofte som meningsfulde til forskel fra de danske normer og retningslinier.

For at få etniske minoritetsfamilier til at deltage aktivt i skolesamarbejdet, er det påkrævet, at der udarbejdes en integrationspolitik for skolen med et langsigtet perspektiv. Denne politik kan indeholde følgende:

- Klare etiske regler for, hvordan menneskesynet og omgangsformen skal være i skolen. Nogle skoler har fx indført nul-tolerance over-

for uacceptabel adfærd hos eleverne.

- Klart formulerede forventninger til forældresamarbejdet og forældreinddragelse.
- Skolen skal i samarbejde med familierne finde frem til arrangementer, som også tiltaler tosprogede familier.
- Dialogmøder med plads til input fra forældrene, så de reelt har et medansvar for skolens udvikling.
- Skolens politik i forhold til religiøse højtider, som fx jul, påske og ramadan osv. Her skal skolen især sikre gensidig respekt for hinandens traditioner.

På skolen skal der skabes enighed om, hvordan disse målsætninger skal omsættes til handling. Det vil være en god idé løbende at diskutere skolens målsætninger og værdigrundlag med alle forældre, uanset etnicitet. En gennemført integrationspolitik på skolen vil få en stor betydning for forståelsen og respekten for hinandens kulturelle forskelligheder. Denne viden kan skabe basis for et bedre samarbejde mellem familierne og skolen. Jo mere integreret etniske minoritetsforældre føler sig i skolearbejdet, jo mere bliver det en del af ens identitet, og jo større tilknytning føler man til det danske samfund. Derved vil religionen og traditionerne ikke være det eneste, der skaber ens identitet.

Se www.skole-samfund.dk, *Tosprogede forældre, informationsmateriale om skole/hjem-samarbejde*

For at kunne opnå et tættere og mere forpligtende samarbejde mellem skole og forældre er ca. 30 folkeskoler landet over begyndt at arbejde med kontrakter mellem skole og hjem. Det har vist sig, at forældrenes engagement er blevet større, og forældrene føler sig mere forpligtet af samarbejdet. Denne fremgangsmåde vil også være en god idé for etniske minoritetsforældre som et led i integrationen.

Se *Tidsskriftet "Kommunen"*, september, nr. 17/2005

Barnets kost/overvægt

Baggrund

Nogle forældre er af den opfattelse, at de giver barnet kærlighed ved at give dem den mad, de gerne vil have. Konsekvensen kan ellers være, at børnene bliver kede af det og græder, og derfor er det nemmere for forældrene at give efter. Denne fremgangsmåde bliver måske brugt, selvom barnet er overvægtigt og bliver mobbet. Barnet kan være meget insisterende, og derfor får det måske lov til at spise hvad det vil, og når det vil. Denne håndtering af problemet kan føre til, at barnet bliver ekstremt kræsent eller overvægtigt. Situationen kan også være den modsatte, hvis barnet er for tyndt. Moren, der er den primære omsorgsperson i familien, kan være bange for omgangskredsens reaktion, nemlig den, at hun ikke er god nok. Hos nogle etniske minoriteter er det et tegn på status og "sundhed", at man har et rundt barn.

Hvis der er flere opdragere på barnet kan det være svært at håndtere situationen både i forhold til barnet, men også den øvrige familie. Det kan være en balancegang for moren at sørge for at tilfredsstille alle parter. Denne situation kan gøre moren meget frustreret og ende med, at hun opgiver at gøre noget ved problemet.

Kulturelt betingede madvaner kan også være årsag til problemet. Fx er friturestegning almindelig i mange husholdninger hos tosprogede familier.

Læs mere på www.foedevarestyrelsen.dk, Maden hos indvandrere og flygtninge i Danmark

Løsningsforslag

Hvis problemet med elevens overvægt er blevet aktuelt pga. mobning, kan det være klasselæreren, der tager initiativ til et møde med forældrene om sagen. Begge forældre skal indkaldes til mødet. Det er desuden vigtigt at forklare, hvad problemet er, og hvordan

situationen påvirker barnet fysisk, psykisk og fagligt, da barnets trivsel kan påvirke indlæringsevnen. Hvis forældrene mener, at det er skolens opgave at løse problemet mht. mobning og faglighed, skal det gøres klart for dem, at uanset hvad man som lærer gør, kan det ikke alene løse problemet for barnet. Forældrene skal forstå, at det er deres ansvar, at barnet trives. De må derfor tage problemet alvorligt og samarbejde med skolen om at løse det. Skolens sundhedsplejerske kan orienteres om problemet, og skolelægen kan eventuelt inddrages.

I forbindelse med kostvejledningen kan skolesundhedsplejersken påpege vigtigheden af, at forældrene skaber ro og en god atmosfære omkring spisesituationen. Måltidet skal så vidt muligt foregå sammen med resten af familien. Det er vigtigt for børnene og familiesammenholdet, at børnene ikke får lov at spise foran fjernsynet, eller at moren ikke løber efter barnet for at made det. Sidstnævnte kan stadig forekomme i barnets første skoleår. Problemer med et over- eller undervægtigt barn kræver et samarbejde på tværs af faggrupper.

Koloniophold og idrætsfag

Baggrund

Blandt minoritetsgrupper er der meget delte meninger om børns deltagelse i ovennævnte aktiviteter. Det kan handle om opdragelse og forskellige forventninger til, hvad piger og drenge magter og må på de forskellige alderstrin. Det samme gælder i forhold til socialt samvær, undervisningsform og kønsroller. Forældrene føler, at det er deres pligt, at værne om og videregive de normer og værdier, som de mener, er det rigtige for deres børn. Det gælder især for pigerne. Børnene er opdraget til at være meget blufærdige og ikke vise deres krop for andre. Det gælder også overfor familiemedlemmer. Der-

for opfattes det som grænseoverskridende at skulle bade og klæde om sammen med andre mennesker, især overfor det andet køn. I forbindelse med lejrskoleophold føler forældrene, at de kan risikere, at børnene bliver fristet til den mere løsslupne danske omgangsform. De frygter, at det kan medføre både druk, rygning og dans - samt kiggen det modsatte køn dybt i øjnene. Nogle forældre begrunder et forbud med religion og andre med traditioner.

Løsningsforslag

Det er vigtigt at tydeliggøre, hvad den danske folkeskoles overordnede mål er i forhold til disse aktiviteter: At lejrskolen er en del af undervisningen og oftest har et fagligt tematisk indhold, og at det sociale samvær på en lejrskole er med til at øge forståelsen for og viden om hinanden. Ligesom de øvrige fag, så som matematik, engelsk osv., er lejrskoler en del af undervisningspligten. De er obligatoriske.

Man skal lade det være op til forældrene, hvilke løsningsmuligheder der er for at nå målet. Det skal foregå i et tæt og tillidsfuldt samarbejde med forældrene.

Skolen skal direkte og konkret fortælle om de krav og forventninger, der er til eleven og forældrene. Forældrene skal sætte ord på deres forventninger til gavn for dialogen. Tosprogede lærere kan være en fordel i denne dialog. Dialogmøder kan bruges til at tage emner op med de enkelte familier, både individuelt og på fællesmøder i skolen. Ved individuelle samtaler kan familien få lejlighed til at udtrykke deres bekymringer og måske komme med en løsning. Ved fællesmøder kan det være en fordel, at forældre hører andre forældres synspunkter og måske i fællesskab finder en løsning, som er acceptabel for de fleste. Det vil styrke forældresamarbejdet.

På nogle skoler har man løst problemet med noget så simpelt som et badeforhæng. I forbindelse med et lejrskoleophold kan det også være en idé at tilbyde nogle repræsentanter for forældrene at deltage, så de kan se, hvordan det reelt foregår. Der skal naturligvis også tages hensyn til, hvilken mad, der indkøbes og spises, hvor barnet må sove osv. Det vigtigste er åbenhed om problemet og at fortælle forældrene, at eleverne skal deltage i skolens aktiviteter. Forældrene skal oplyses om, hvordan det vil påvirke eleverne, lærerne og skolen, hvis eleverne ikke deltager. Det kan for børnene betyde, at de ikke bliver indlemmet i det sociale fællesskab og derved ikke kommer til at fungere godt hverken socialt eller fagligt.

Det skal gøres klart for forældrene, at man i Danmark bidrager til det sociale fællesskab. Man kan fortælle om de danske forældres bekymringer, når etniske minoritetsforældre ikke interesserer sig for deres børns sociale relationer i skolen. Resultatet kan blive et dårligt samspil mellem børnene, der i værste fald kan medføre, at ressourcestærke forældre tager deres børn ud af den pågældende skole.

Det er vigtigt at formidle til forældrene, at skolen skal være en attraktiv skole for alle, men det er også vigtigt, at alle forældre anerkender skolens traditioner og mål.

Fødselsdage

Baggrund

Der er forskellige holdninger til det at fejre børnefødselsdage hos etniske minoriteter med muslimsk baggrund. Det er egentlig ikke en muslimsk skik at fejre fødselsdag, men mange familier gør det alligevel, da de ikke tillægger begivenheden en religiøs betydning. Desuden er der en udbredt opfattelse blandt muslimer af, at der er tradition for at fejre begivenheden i institutioner og skoler i Danmark. Det er en begivenhed, som de mener deres børn

også skal deltage i, fordi det betyder meget for børnene. Mange muslimske familier holder også fødselsdagsfest derhjemme for deres børn.

Endelig er der familier, som ikke tillader deres børn at deltage i fødselsdage. Det kan være at forældrene alligevel tillægger festen en religiøs betydning, eller det kan bunde i usikkerhed om, hvad den danske skik indeholder.

Løsningsforslag

I Danmark er det meget almindeligt, at der fejres fødselsdag i klassen. Mange forældre inviterer også klassens elever med hjem til fest om eftermiddagen. Børnefødselsdage har stor betydning for det sociale liv i klassen. Hvis et barn af religiøse grunde ikke må spise forskellige madvarer, kan det nævnes på et forældremøde, således at andre forældre kan tage højde for det. For at afdække familiernes holdninger til fejring af fødselsdage, kan klasselæreren spørge, om der er eventuelle forhold, der skal tages hensyn til i den forbindelse. En anden mulighed er, at klasselæreren eller en forælder retter direkte henvendelse til familien, hvis nogen fornemmer, at der er et problem.

Det er en god idé at servere noget til fødselsdagen, som alle børn må spise uanset religiøst tilhørsforhold, så ingen føler sig uden for. Man kan på invitationen skrive, hvad traktementet skal være, så misforståelser undgås. Der er eksempler på, at forældre ikke holder fødselsdagsfest derhjemme eller i institutionen af den simple årsag, at de ikke ved, hvordan man fejrer en fødselsdag i Danmark. Det gælder både, når der skal inviteres kammerater hjem til fødselsdagsfest, og når det skal afholdes i skolen. Nogle familier har fået hjælp fra andre forældre til at bage boller eller fået idéer til anretning evt. med specialiteter fra oprindelseslandet. Hvis der er pladsproblemer i hjemmet, kan det være en

mulighed at leje/låne et lokale på skolen eller i fritidshjemmet. Det er også muligt at slå sig sammen med andre forældre fra klassen og holde en fællesfest for børnene.

Ferier i hjemlandet

Baggrund

Når familierne tager på ferie i hjemlandet, bruges ferien ofte på besøg hos slægtninge, så familienetværket bevares. Desuden er det dyrt at rejse, hvis man har en stor familie. Hvis man ikke rejser på ferie hvert år, vil man ofte have mest muligt ud af sin ferie ved at blive væk længst muligt. Det betyder som regel, at man bliver væk udover skoleferien.

Der kan være mange forhold, der taler for en lang ferie, og de problemer, der kan komme med skolen, vælger forældrene ofte at se stort på.

Dette medfører naturligvis stor frustration hos lærerne, især hvis der er mange tosprogede børn på skolen. Det er ikke befordrende for undervisningen, hvis halvdelen af klassen ikke er mødt op. Skolen opfatter det som mangel på respekt, men kan sjældent gøre andet end at give en løftet pegefingert eller indberette ulovligt fravær til de sociale myndigheder.

Løsningsforslag

Uanset hvad årsagen til fraværet er, er det en uholdbar situation for skolen, familien og barnet.

Ved et fællesmøde kan skolen informere forældrene om, hvordan skolen, klassen, læreren og ikke mindst eleven påvirkes af problemet. Skolen kan dermed appellere til forældrene om, at de i fællesskab finder en løsning. Selvom der umiddelbart ikke kommer en løsning, har man hermed tydeliggjort for forældrene, at man anser det for at være et alvorligt problem. Dermed kan man håbe på, at de vil medtage det i deres overvejelser i fremtiden.

Det er vigtigt at informere forældrene om, at gentaget fravær uden skolens samtykke i sin yderste konsekvens betyder, at skolen har pligt til at indberette familien til de sociale myndigheder.

Adfærdsproblemer

Baggrund

Der er nogle elever, der som følge af social udstødelse, traumatiske oplevelser, familiernes manglende støtte eller splittelse mellem to kulturer udvikler alvorlige adfærdsproblemer. Det kan få store omkostninger for dem selv, skolen og samfundet.

Adfærdsproblemer hos den unge er et meget vanskeligt og følsomt emne at tale med forældrene om. Skole og hjem kan have forskellige opfattelser af, hvor alvorligt problemet skal tages. Det er her, der kan opstå et kultursammenstød.

Det skyldes formentlig, at især drenge bliver opdraget til at forsvare sig imod angreb fra andre. Hos nogle etniske minoriteter er drengene opdraget til at svare igen med en lignende reaktion, hvis de bliver krænket eller slået på. Reaktionen bliver ofte vold, idet drengene ikke er vant til at håndtere konflikten verbalt. Ofte er det også forbundet med et lavt selvværd, som kan være et resultat af det omgivende samfunds manglende accept. For at kompensere for det lave selvværd kan drenge slutte sig sammen med andre ligesindede og på den måde føle en større styrke. Hvis man føler sig udstødt pga. svigt fra familie eller samfund, kan det også give sig udslag i kriminalitet. Voldelig og aggressiv adfærd hos drenge kan også skyldes, at det er almindeligt at anvende vold i familien. Det kan være et udslag af en følelse af afmagt eller et naturligt led i opdragelsen. I de senere år er det også forekommet, at pigerne er begyndt at anvende vold som udtryksform.

Hvis problemet handler om, at den unge har voldelige tendenser, en truende adfærd og er til gene for andre, er det ikke sikkert, at forældrene anerkender omfanget af problemet. De kan se det som en naturlig reaktion ikke "at vende den anden kind til". Derfor er der familier som synes, at lærerne overdriver problemerne.

Ofte lægger familien ansvaret over på samfundet, fordi det giver de unge en stor grad af frihed i forhold til, hvad forældrene har været vant til. Som forældre oplever de, at de unge ikke respekterer de grænser, som de har sat. De unges møde med det danske opdragelsesmønster gør, at forældrene bliver usikre på deres rolle som forældre.

Løsningsforslag

Samarbejdet kan kompliceres af, at drenge kan virke rolige og afbalancerede i hjemmet, men har en anden adfærd uden for hjemmet. Derfor kan det være svært for forældrene at forstå og erkende problemets omfang. Hvis en dreng fx har en kniv med i skole, bør skolen skride ind med det samme og tage kontakt til hjemmet. Der kan være frygt for, hvordan hjemmet vil reagere overfor barnet. Derfor kan det også være nødvendigt at tage med barnet hjem og forklare situationen. Forældrene skal gøres bekendt med, at det også er deres problem, og at de har et ansvar for at være med til at løse det i fællesskab. Det er vigtigt at appellere til det fælles ansvar i det nære kollektiv, som familien udgør. Skolen bør stille krav om, at forældrene kommer med et tilfredsstillende løsningsforslag. Hvis familien ikke er i stand til det, må skolen give nogle anvisninger. Det skal pointeres, at voldsanvendelse over for barnet ikke er en løsningsmodel. Derudover skal forældrene gøres bekendt med, at hvis denne adfærd hos sønnen fortsætter, og forældrene ikke evner at løse

problemerne, kan konsekvensen blive, at de sociale myndigheder tager over og finder en løsning for sønnen. Det er vigtigt for forældrene at få denne information, hvis de ikke har tilstrækkeligt kendskab til den måde, systemet fungerer på.

Ved et møde med familien, skal det afdækkes, om der er andre egnede personer udover forældrene, der spiller en central rolle for den unge, så vedkommende også kan deltage i mødet. Det kan være en storebror, onkel, fætter etc. Ved et netværksmøde kan alle ressourcepersoner med kontakt til barnet indkaldes, således også idrætslærere, klubmedarbejdere osv.

Da faren er den øverste instans i familien, er det ham, der har brug for konkrete anvisninger på, hvordan han hjælper sin søn bedst muligt. Det gælder også de øvrige mandlige familiemedlemmer, der er tæt på drengen.

En situation af denne karakter kræver en opfølgende samtale med forældrene/netværket.

Tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber

Baggrund

I en traditionel kollektivistisk familie opfattes indgåelse af ægteskab som et familieanliggende. Familien ønsker, at den unge gifter sig godt, hvilket vil sige med en person af god familie. Det betyder, at familien skal have et uplettet rygte og gerne have en god social status, så man gifter sig »opad«. For kvindens vedkommende kan det gælde om at sikre hende materiel velstand, men det religiøse tilhørsforhold kan også spille en rolle. Hvis familien er meget troende, vil de måske sikre sig, at disse værdier bliver opretholdt i det nye ægteskab mellem de unge.

Da ære og skam har en stor betydning for at blive accepteret og anerkendt i det sociale fællesskab, er det vigtigt for hele familien at bevare et godt ry udadtil. Derfor lægges der

vægt på, at især pigerne afholder sig fra situationer, som kan give anledning til sladder. Hun skal fx ikke have en munter eller intim samtale med en mand i nærheden af folk, som kender hende, for slet ikke at tale om kæresteri, der er bandlyst. I følge familiens vurdering vil hun bedre være i stand til at tiltrække gode kandidater, hvis hun har en ærbar opførsel.

Hele familiens ære hænger meget stærkt sammen med, at kvinderne i familien hele tiden er opmærksomme på at værne om datterens ære. Hendes handlinger kan skade hele familiens anseelse. Familien vil føle det som yderst ubehageligt at blive genstand for folks fordømmelse eller afstandtagen, fordi et familiemedlem ikke har levet op til normerne. Et enkelt menneskes handling kan på den måde påvirke hele storfamilien eller klanen og brede sig som ringe i vandet. På den måde kan mange mennesker føle sig sårede, og hun kan derved pådrage sig den kollektive fordømmelse.

Der indgår også et krav om, at den unge kvinde skal være jomfru ved indgåelse af ægteskab. Det er primært moren, der har ansvaret for at levere en »intakt« datter. Drengene har derimod en længere snor og kan bedre afvige fra normen. Hvis to unge har haft et kæreste-forhold, uden at der nødvendigvis har været et seksuelt forhold, forventes det af ham, at han gifter sig med hende. Men hvis hun eller hendes familie har et dårligt ry, kan mandens familie forlange, at han finder en »ren« pige. Når en pige begynder at interessere sig for drenge, kan det give anledning til bekymring, især hos moren. Hun vil vurdere, om der ligger en reel interesse for det modsatte køn, eller om det bare er noget pigesnak. Situationen kan betyde, at hun må i gang med at finde en løsning, før det går »galt« for hendes datter. Denne løsning kan være at indsnævre hendes bevægelsesfrihed, og måske derefter

at vælge i mellem eventuelle bejlere. Moren kan ikke tage direkte kontakt til drengens familie, da det per tradition altid er drengens familie, der retter henvendelse om ægteskab til pigens familie.

Pigen bliver ofte ikke informeret om de ægteskabsplaner, der er under opsejling for hende. Det kan derfor komme som et chok, når det går op for hende, hvad der er ved at ske.

Nogle unge piger vil måske være interesseret i ægteskab for at slippe væk fra forældrenes kontrol. De forventer ofte, at de kan få en større frihed sammen med deres mand, og at de kan have flere udadrettede aktiviteter. De fleste piger ønske dog ikke at blive bundet i så tidlig en alder i form af et arrangeret ægteskab, der kan indeholde elementer af tvang. I det kollektivistiske samfund er der ikke lagt vægt på at tilgodese det enkelte individs ønsker og behov. Identiteten hos 14-15-årige piger er derfor ofte ikke så udviklet, så man kan træffe selvstændige beslutninger. De unge modtager også påvirkninger fra den danske kultur, fx i form af deres skolegang, og derved stifter de bekendtskab med den personlige frihed, som praktiseres i Danmark.

Det giver ofte pigerne mod til at sætte sig op imod deres forældre og modsætte sig et arrangeret ægteskab.

Løsningsforslag

Lærere bør være opmærksomme på en ændret adfærd hos eleverne i de større klasser. Det vil være en hjælp for den unge, hvis læreren spørger ind til, om der er en bestemt årsag til ændringen, så læreren kan få afdækket, om den unge er udsat for pres omkring indgåelse af ægteskab. Læreren skal i samarbejde med fx en sagsbehandler fra kommunen eller andre relevante personer, som beskæftiger sig med emnet, klarlægge, hvilken form for støtte den unge har brug for, og om situationen er egnet til at inddrage forældrene.

Der kan fx være tale om mediation, hvor den unge og forældrene indkaldes til at løse konflikten i fællesskab sammen med en professionel. Dog skal man være opmærksom på, at man ved mæglingssamtaler med alle parter ikke nødvendigvis opnår en løsning af konflikten, selvom familien lader til at have opnået en enighed. I denne sammenhæng vil den unge sjældent give udtryk for sine oprigtige ønsker, men i stedet være tilbøjelig til at sige, hvad der bliver forventet. Det kan skyldes det skæve magtforhold i familiehierarkiet, hvor man har respekt for de ældre og ikke sætter sig op imod sin families ønsker.

Hvis situationen er akut, kan der være tale om at anbringe den unge udenfor hjemmet. Men det kan være meget vanskeligt for den unge at håndtere den nye situation udenfor hjemmet, isoleret fra sin familie. Vedkommende skal så både forholde sig til de nye omgivelser og konflikten med familien, der ikke er afsluttet. Ofte er det svært at administrere den nye frihed, hvor den unge kan have svært ved at forstå, at der indenfor de nye rammer også eksisterer regler, som man må indordne sig under. Den unge har ofte brug for hjælp og støtte fra en professionel i denne situation. En total isolation fra familien er derfor ikke altid det bedste for den unge, selvom om der er overhængende trusler om et uønsket ægteskab. Man skal derfor bestræbe sig på at få det optimale ud af situationen for alle parter skyld. Men heller ikke lade sig lokke tilbage til familien af løfter, som familien måske ikke har til hensigt at indfri.

Familien har et forklaringsproblem overfor resten af storfamilien: hvorfor er deres datter havnet i den situation? Det er vigtigt at have den dimension med for eventuelle fagpersoner, der skal arbejde med familien. Forældrene skal føle, at deres problemer bliver taget alvorligt. Det er uvant for forældrene at skulle samarbejde med fagpersoner, som de ikke

føler varetager deres interesser, men som de tværtimod føler splitter familien. Derfor vil det på langt sigt være en investering i hele familiens fremtid, at der bliver givet god plads til, at familien kan ytre sin bekymring.

Det er derfor vigtigt, at fagpersonen går ind i familiens univers og spørger ind til familiesammenholdet og drøfter fælles grundværdier i forhold til familien. Derved kan man undgå en distance mellem en anden etnisk kultur og danske normer. Det kan tage hul på en diskussion om, hvad der er til den unges »bedste«, at man skal lytte til den unges ønsker og ikke har ejendomsret over sine børn. Det er vigtigt at skabe en god atmosfære, før man begynder at diskutere disse tunge emner.

På skolen kan en anden mulighed være at tage emnet op i klassen uden at gøre det personligt. Man kan vise filmen »På Tværs af Grænser - om tvangs- og arrangerede ægteskaber«, produceret af Esther Heller, se litteraturlisten. Filmen kan bruges som udgangspunkt for en debat i klassen, og derved sætte fokus på nogle problemstillinger, som kan være relevante for flere elever. Emnet kan også bruges til skriftlige opgaver, hvor eleverne selv skal indsamle og behandle materiale. Der kan desuden hentes inspiration til at arbejde med emnet tvangs- og arrangerede ægteskaber ved at se på Landsforeningen for Kvindekrisecentres hjemmeside. Her findes bl.a. en værktøjskasse om tvangsægteskaber www.lokk.dk

Hos Børns Vilkår findes Børnechatten og Børnetelefonen. De har desuden en skoletjeneste, hvor man kan bestille foredrag. Læs mere på www.bornsvilkar.dk

Andre nyttige hjemmesider er:

www.konfliktlosning.dk og www.oasiss-rehab.dk

Udskolingssamtaler

Baggrund

De fleste etniske minoritetsforældre har et ønske om, at deres børn får sig en uddannelse. Det gælder både drenge og piger. Selvom forældrenes ambition ofte er, at deres børn skal blive læger, ingeniører eller advokater, er der nu en tendens til, at andre uddannelser også bliver accepteret.

Nogle familier har den opfattelse, at det er den unge selv, der skal beslutte, om han/hun vil tage en uddannelse. Forældrenes holdning kan være, at de bor i et land med gode uddannelsesmuligheder, og de unge kan bedre danne sig et overblik, end de selv kan. I nogle tilfælde støtter forældrene ikke den unges valg af uddannelse og peger måske på uddannelser med højere status. Overfor pigerne kan der være et krav om, at de får sig en uddannelse indenfor typiske kvindefag som sygepleje og kontorlag, og ikke vælger mandsdominerede fag som fx politibetjent eller håndværkerlag.

Løsningsforslag

Der kan være forskellig praksis for gennemførelse af uddannelsesplan og udskolingssamtale fra skole til skole.

På grund af den forskellige samtalekultur har den unge måske svært ved at formulere sit ønske om uddannelse klart til forældrene. Derfor skal vejlederen være opmærksom på, at det kan være nødvendigt, at hun/han bidrager til at formidle budskabet til forældrene, så de derved kan indgå aktivt i processen. Den unge skal være klar over, at han/hun skal udtrykke et klart ønske om at uddanne sig, da det ellers kan tolkes af forældrene, som om vedkommende ikke har lyst til at læse og hellere må få sig et job og tjene penge. Som en støtte for den unge er det derfor vigtigt, at skolen også fortæller forældrene, hvilken uddannelse skolevejlederen finder eleven

egnet til og hvorfor. Hvis den unge findes egnet til gymnasiet, skal forældrene oplyses om de øgede muligheder, det vil give. Det kan pointeres, at i Danmark er uddannelsesvalget afhængig af den unges egne interesser.

På den anden side er der forældre, som har store ambitioner for deres børns uddannelse. Disse ambitioner kan overgå den unges kvalifikationer, fx når det drejer sig om at komme på gymnasiet. Det kan blive en psykisk belastning for den unge at skulle leve op til. Skolen bør introducere de alternative løsninger i form af fx håndværksuddannelser. Der skal informeres om, hvilke fremtidsmuligheder disse uddannelser giver, som fx selvstændig erhvervsdrivende, og de økonomiske perspektiver, der er forbundet med dem.

Kampagnen "Brug for alle unge", der turnerer rundt i Danmark, har vist sig at være en stor succes. Projektet er sat i gang af Integrationsministeriet. Rollemodellerne fra projektet kan rekvireres ved henvendelse til Integrationsministeriet. Desuden er der 15 tosprogede forældre, der virker som rollemodeller i et andet projekt under Integrationsministeriet. De er rollemodeller for andre forældre, så de bedre kan blive i stand til at hjælpe og støtte deres børn til at få en uddannelse.

Det vil være en stor hjælp for de tosprogede familier, hvis praksis om uddannelsesvejledning bliver gjort mere synlig. Det kan man gøre ved fx at afholde en uddannelsesmesse på skolen, hvor forældre og slægtninge kan deltage. Man kan benytte sig af rollemodeller fra forskellige brancher, hvilket de unge har vist stor interesse for. I visse tosprogede kredse, fx den tyrkiske, bliver der afholdt uddannelsesmesser på privat initiativ. Den enkelte skole kan overveje om et samarbejde kan være relevant.

Tosprogede skole- og ungdomsvejledere kan bidrage

væsentligt til brobygningen til studier og erhverv, fordi det ofte er nødvendigt at gøre en særlig indsats i vejledningen i forhold til de tosprogede.

Andre relaterede faggrupper

Samarbejde med Psykologisk Pædagogisk Rådgivning (PPR)

Baggrund

Man skal være opmærksom på, at det kan være vanskeligt for PPR at foretage en korrekt vurdering af et tosproget barn. Det kan skyldes manglende viden om barnets kulturelle, sproglige og opdragelsesmæssige baggrund. De fleste tests er udarbejdet på baggrund af erfaringer med etnisk danske børn og har derfor ikke altid været anvendelige overfor tosprogede børn.

Forældre, der selv henvender sig til PPR, kan være mere motiverede for et samarbejde end de forældre, hvis barn er blevet indstillet til en vurdering af fx klasselæreren.

Hvis resultatet af testen viser, at barnet er umodent, er ukoncentreret, er dårligt begavet eller har indlæringsvanskeligheder, kan det give anledning til stor skepsis hos familien. De vil sætte spørgsmålstegn ved testens resultat, og især ved lærerens og psykologens faglighed. Det kan være et problem for alle forældre, uanset etnicitet, at have forståelse for, at deres barn kan være dårligt begavet. Det giver ofte anledning til stor skepsis overfor testens resultat.

Hvis samarbejdet med den lærer, der har lavet indstillingen, ikke har været godt i forvejen, kan læreren risikere, at familien beskylder ham/hende for ikke at ville familiens bedste. Hvis anbefalingen handler om, at barnet skal have specialundervisning, kan forældrene

opfatte testen som en diagnose på, at der er noget galt med barnet. Hvis skolen mener, at der er et problem, så vil familien føle, at det er skolen, der har svigtet barnet. Derfor vil de også mene, at det er skolens opgave at løse problemet.

De fleste forældre er fra hjemlandet vant til at betragte problemer med koncentration og indlæring som disciplinære problemer og dermed noget, skolen bør klare. Derfor er der en udpræget skepsis overfor, hvilken ekspertise fagpersonen repræsenterer. Man skal være forberedt på, at forældrene kan have denne holdning, og at skolens autoritet dermed bliver svækket i forældrenes øjne.

Nogle forældre har følt sig så fornærmede, at de har flyttet deres børn til en friskole med børn fra samme kultur, hvor de mener, at de bliver bedre forstået.

De fleste forældre er glade for ekstra hjælp/ specialundervisning, så længe det foregår på skolen. Anbefales barnet at flytte til en specialklasse på en anden skole, kan forældrene være mindre samarbejdsvillige, da det som tidligere nævnt kan handle om et forklaringsproblem overfor deres omgangskreds.

Når skolepsykologen gennemgår en test, som de har foretaget på barnet, er der forældre, som har svært ved at forstå de psykologiske og pædagogiske tests. Det kan være pga. den metode og de eksempler, der bruges, og som udspringer af en dansk tankegang. Opgaverne i testen kan virke for simple, fx hvis eleven skal finde en fællesbetegnelse for æbler, pærer og appelsiner.

Det skal understreges, at der er psykologer og talepædagoger, der tager højde for børnenes kulturelle baggrund i brugen af testmateriale.

Løsningsforslag

Forældrenes reaktion på problemstillingen vil afhænge af deres uddannelsesbaggrund, kultur, kendskab til det danske samfund - og ikke

mindst forholdet til skolen. Jo bedre tillidsforhold der er til læreren, psykologen og skolen, jo bedre er samarbejdet med forældrene.

Ved en forældresamtale om, hvorvidt barnet skal indstilles til skolepsykolog, er det vigtigt at forklare forældrene, at læreren er i tvivl om barnets modenhed og faglige niveau. Derfor har læreren brug for at få det vurderet af en skolepsykolog.

Når resultatet af undersøgelsen skal forelægges forældrene, er det en god idé at kommunikere på et plan, hvor forældrene kan være med. Som regel kan man komme langt med et let forståeligt sprog. Her er det vigtigt altid at bruge en tolk, helst én, som har kendskab til testen og skolens værdigrundlag.

Den efterfølgende snak om resultatet kan handle om de konsekvenser, det kan få for barnet, hvis der ikke bliver gjort noget ved problemet. Det er vigtigt at understrege overfor forældrene, at det kan gå alvorligt ud over barnets faglige og sociale udvikling, hvis det ikke får den rette hjælp. Forældrene vil oftest gerne vide, hvad de selv kan gøre for at bedre situationen. Her er det godt at komme med konkrete anvisninger på, hvad forældrene eventuelt kan gøre, og hvad skolen vil tilbyde barnet.

Endelig er der også forældre, som føler skam over barnets manglende evner og faglige kunnen. De har svært ved at dele deres bekymringer med andre i omgangskredsen, da det er et tabubelagt område. Forældrene har i det hele taget svært ved at sætte ord på problemerne overfor barnet, da de er bekymrede for, at barnet skal føle mindreværd. Mange forældre har derfor brug for hjælp til at håndtere problemstillingen, så forældre og barn kan tale åbent om problemet, og hvad de i fællesskab kan gøre ved det. Denne problemstilling kan også være aktuel for mange etnisk danske forældre, men hos etniske

minoritetsforældre er den ofte forstærket af tabuiseringen.

Det er vigtigt, at forældrenes bekymring for barnet og skamfølelsen overfor omgangskredsen ikke overføres til barnet. Det kræver, at forældrene anerkender problemet og samarbejder med skolen om at gøre noget ved det.

Hvis forældrene nægter at lade deres barn få specialundervisning, fordi undervisningen foregår på en anden skole, må skolen stå fast på, at forældrene selv kommer med en anden tilfredsstillende løsning, så barnets behov tilgodeses. Måske foretrækker forældrene privatundervisning, som de så selv skal finansiere.

Gode råd til alle faggrupper

Institutioner og skoler med mange tosprogede familier kan med fordel tage relevante emner op til debat. Jo mere forældrene bliver inddraget i institutions- og skoleliv, jo mere vil de også føle ansvar for både succeser og nederlag.

Det er vigtigt for fagpersoner at sørge for, at familierne forstår deres ansvar som forældre: Hvis man ikke samarbejder, kan det have konsekvenser for både barnet og familien.

Som fagperson skal man være opmærksom på følgende:

- Aktivt forældresamarbejde er et af skolens væsentligste bidrag til integrationen
- Den enkelte skole må opstille klare krav og værdier og derved tydeliggøre, hvad den forventer af forældrene
- Forældrene skal opfordres til at sætte ord på deres forventninger til gavn for dialogen mellem skole og hjem
- Det er vigtigt at tale kort og præcist
- Institution og skole skal have fokus på familiens ansvar for opdragelsen af deres børn, samt de konsekvenser, det kan få for barnet, hvis familien ikke lever op til sine forpligtelser
- Tager de andre tjenesteydelser for familien for meget tid fra sundhedsplejerskefunktionen - hvor skal grænsen gå?
- Til vigtige samtaler med forældrene og til forældremøder skal der altid bruges tolk. Tolken skal informeres om den samtalestil, der bruges ved tolkningen

- Fagpersonerne skal være opmærksomme på eventuelle svigerforældre og andres rolle i opdragelsen af barnet
- I forbindelse med løsning af konflikter er det vigtigt, at fagpersonerne udstråler myndighed og autoritet og formulerer budskabet som et krav. Denne fremgangsmåde er også anvendelig, når man skal have vigtige budskaber igennem
- Fagpersonen kan lade sin samtalepartner gentage aftalen for at sikre, at aftalen er forstået
- Det anbefales, at der på institutioner og skoler bliver udfærdiget en integrationspolitik. Den skal udarbejdes af personalegruppen i fællesskab, helst med inddragelse af etniske minoritetsforældre. På den måde bliver indsatsen også mere synlig, og det, at der sættes ord på, vil medføre en større bevidsthed
- Det er vigtigt at indsamle alle de erfaringer, der er fra brugen af testmateriale hos PPR og talepædagogerne og at gøre det tilgængeligt

Litteraturliste

Else Kirk, "Integration og forældresamarbejde", Højvangsseminariet, 2000

Libby Tata Arcel, "Livsform og individopfattelse" i Psyke og Logos, 9. 1988

Susanne Branner Jespersen (RUC), "Konflikt på Gadeplan, når etniske minoritetsungdom og politi mødes". Center for Ungdomsforskning, maj 2003

Marianne Skytte, "Etniske Minoriteter, familier og socialt arbejde". Bogen belyser hvilke faktorer, der må indgå i en faglig vurdering af etniske minoritetsbørns omsorgssituation. Bogen henvender sig til socialrådgivere, sundhedsplejersker, pædagoger og andre der beskæftiger sig med etniske minoritetsfamilier. 2. udgave 2001. Forlaget Hans Reitzel 2001

Lise Paulsen Galal og Ehab Galal, "Goddag mand økseskaft", samtaler gennem tolk. En bog om kommunikation mellem mennesker der taler forskelligt sprog. Bogen er rettet til alle, der er afhængige af at bruge tolk på en korrekt måde. Mellempøkeligt Samvirke 1999

Film/DVD

På "Tværs af Grænser – en film om tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber", af Esther Heller. Heller Film, 2005

Inspirationshæfte, tekst Lenie Persson.

Henvisning til hjemmesider

www.esmainfo.dk

Esma Birdi og hendes arbejdsområder.

www.nyidanmark.dk

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration. "Integration i praksis - en håndbog" og "Inspiration til bedre integration i folkeskolen".

www.ufe.dk

Ufe - Undervisere for tosprogede elever, en faglig organisation under Danmarks Lærerforening og Københavns Lærerforening: for lærere, som beskæftiger sig med undervisning af indvandrer- og flygtningeelever.

www.uvm.dk

Undervisningsministeriet, "Tosprogede børn og unge". Information om tosprogede elever i grundskolen samt tosprogede småbørn. Relevante links bl.a. til publikationer, informationsmøder.

Med artikelsamlingen "Sådan gør vi" ønsker Undervisningsministeriet at videregive indhøstede erfaringer med tilbud til tosprogede børn i og uden for dagtilbud i henhold til folkeskolelovens § 4a.

www.tosprogede.kk.dk

Københavns Kommune, Hvordan kan specialcentret og PPR hjælpe Tosprogede elever. Ny pjeceserie der beskriver PPR's arbejde med tosprogede elever 2005.

www.uc2.dk

Videncenter for tosprogethed og interkulturalitet (UC2) UC2 er et landsdækkende videncenter om tosprogethed og interkulturalitet ved CVU København & Nordsjælland. UC2 indsamler, analyserer og formidler den tilgængelige praktiske og forskningsmæssige viden om sprog og integration. Målet er at give den professionelle medarbejder mulighed for at udvikle sin daglige praksis.

www.ms.dk

Mellempøkeligt Samvirke Nyhedsbrevet. Metoder, ideer

og undervisningsmaterialer til grundskolelærere. Global Undervisning er Mellemløst Samvirkes gratis nyhedsbrev til grundskolelærere. Nyhedsbrevet indeholder ideer til at arbejde med globale og tværkulturelle dimensioner i alle fag. Opgaverne er udarbejdet af lærere.

www.bupl.dk

Forbundet for pædagoger og klubfolk. Artikler og hjemmesider om integration

www.social.dk

Socialministeriet. Tavshedspligt (vedr. brug af tolk). Socialministeriet udgiver ny pjese om tavshedspligten.

www.etniske.dk

Det Etniske Fællesprojekt. Formålet med projektet var at bidrage til udvikling af en styrket social indsats for de svageste etniske minoritetsgrupper med henblik på den bedst mulige integration og forebyggelse/afhjælpning af sociale problemer.

www.foedevarestyrelsen.dk

Maden hos indvandrere og flygtninge i Danmark. Denne rapport giver baggrundsviden om den mad, der spises i de kulturer, som de forskellige grupper af indvandrere og flygtninge i Danmark stammer fra. Klik på Publikationer om ernæring for at hente eller bestille rapporten fra internettet. – Hjemmesiden indeholder også materiale om børneopdragelse, flygtninge og indvandreres tab samt tværkulturel kommunikation.

www.religion.dk

Islams æresbegreber. Under overskriften, Spørgsmål om religion.

www.skole-samfund.dk

Tosprogede forældre. Forældreorganisationen Skole og Samfund. Informationsmateriale om skole/hjem-samarbejde i klasser med flere kulturer på følgende sprog: arabisk, engelsk, somali, tyrkisk eller urdu.

www.forbindelser.dk

Forbindelser er et tidsskrift om kulturel mangfoldighed.

Hjertebrev-projekt - Køn og Skøn. Nur Beier, Projektleder. Artiklen tager udgangspunkt i kendsgerningen, at mange mandlige tyrkiske efterkommere ikke har nogen uddannelse ud over folkeskolen.

www.kvindesamfund.dk

Dansk Kvindesamfund. 2 evalueringsrapporter fra foredragsrækker om tvangs- og arrangerede ægteskaber.

Integration

af børn i alderen 0 -16 år – idékatalog for professionelle

Dette idékatalog er noget så sjældent som en fagbog skrevet af en praktiker. Her gives ideer til, hvordan man kan modvirke barrierer i integrationen, når det drejer sig om arbejdet med børn i alderen 0-16 år, og inspirere samarbejdet med deres forældre.

Baggrunden for kataloget er, at Esma Birdi gennem sit arbejde som tolk og integrationskonsulent gennem 20 år i forskellige offentlige instanser har oplevet stor kvalitetsforskel i samarbejdet mellem institution og hjem.

Årsagen har været, at institution og hjem ikke har haft tilstrækkelig viden om hinandens baggrund, herunder kultur, religion og opdragelse. Det har medført ineffektiv kommunikation og dermed misforståelser og skuffelser på begge sider.

Det væsentligste formål med dette katalog er at medvirke til, at der skabes en god kontakt mellem forældregenerationen og fagpersonerne og derved give begge parter nogle værktøjer til at være aktive omkring børnene i institutions- og skolesammenhæng. Mange skoler og institutioner har givet udtryk for, at de savner disse redskaber. I denne bog vil det blive belyst, hvilke kulturelle traditioner og normer, der ligger til grund for den ofte manglende respons fra forældrenes side.